

érherem, vilagosan ki sem magyarázhatom. Mostan pedig befédemet értől bővebben nem nyuytom, mert másutt ilmet alkotmányosság lesien ezen dologrol valo befélleste és tanításra: mostan czac imezt vegyuc jól esünkbe, hogy kiváltképpen és tulaydonul czac ez legyen egyedül az igaz hit, az mellyet az Istennek lelke az mi szívünkbe megpeczétel. Sőt az Istenfélő és az tanulashoz jo kedvő Olvasó megelégesic ezzel az egy ockal: hogy az

Esa. 54. v. 13. Elaias profeta azt igéri, hogy minden fia az Isten meguyjótott anya sient Egyháznak tanulo deakoc legyenec, és ő tölle tanitassiac meg. Ez kiváltképpen valo szabadságot és kegyelmet az Isten egyedül czac az válastottakkal közli, az kiket ő ez egész emberi nemzet közzül ki válogatott, és elválastott. Mert ugyanis miczoda egyéb az igaz tanuláfnac kezdeti, hané örömezt és jo kedvel halgatni az Isté igéjét, és magat annac alája vetni. Akar pedig az Isten hallatni az Moses fája által, az mint megvagyon irva: *Deut. 30. vers. 10.* Ne mongyad az te sivedben; kiczoda megyen fel az mennyekben? Kiczoda száll alá az pokolba? Ihon az Ige az te sivedben vagy on. Mivelhogy azért az Isten ez bölcseség nec kinczét egyedül czac az ő válastott fiai nac akarta elteni és megtartani, nem olly czuda és nemis képtelen dolog, hogy az népec között az köz emberekben illy nagy tudatlanság, és illy goromba éitelenség éreztetik. Köz emberek nec nevezem pedig az legtudossabakatis, és az legfőbbeket is az nép között, valamiglen azoc az Keresztényen anya sient Egyháznak testébe nem oltatnac és azzal egy testé nem lesienec. *1. Pé. 3. v. 3.* Vedd esiedbe ezt is, hogy sient Elaias, minekutánna megjelentette volna, hogy az Profétai tudomány, nem czac az idegen orfági pogányoknak, hanem ő magoknak is az honnyokban lakó Sidoknak elhihetetlen lenne: az mellyec noha Istenháza népének láttatnának és tartatnának, hozzá adgya az okátis: Mert az Istennek karja nem minden emberek nec jelentetis meg. Annakokaért valamikor minket az háborit meg, hogy az hives illy kevesen vadnac, az ellen visontag magunk nac felbátorítására meggondollyuc azt, hogy senki nem foghattya meg az Istennek titkait, hanem czac azoc, az kik nec az adatott.

NYOLTZADIC RÉSZE

Hogy elégséges erős bizonságnac legyenec, az mennyire az emberi okosság eléri és megfoghattya, az mellyec által az szent Irásnac hitelre méltosága megerősítethet. c. és megbizonyíthatis.

Az

AZ holott azért ez megbizonyítás nincz, az melly főb, beczületesb és erőssébb minden emberi iteleknél, ott az Irás az természetitri bizóságoc által, és az anya sient Egyháznak eggyező közönséges iteleti velis, és egyéb otalmazo palánk olássalis hujába tamastatic és erőstetetic; mivelhogy az mindenkoron kételkedésben akadoz és maradoz, hogyha ember ez fundamentomat előb jól meg nem vetötte. Az miatt hogy visontag midőn mi az Irást eggyet az egyéb köz könyvektől elválastottuc, és Isteni félelemmel az ő méltóságában bevöttuc, akkoron ofrán ez megbizonyítafokis, kic annac előtte ő magokban nem voltanac eléggé erőssé az mi siveink nec bátorságoc focká tetelére, és en nec elménkbe adására, hogy az Irás Isté nec igeje legyen: immar igy jó és illendő ekközöc annac megerősítetere. Mert czudálatos dolog, melly igen megerősiti ez az Irást midőn mi forgalmatos tudakozzással megesimellyuc, melly sivepredü, mesterséges és sivepen foglalt safarfaga és ofrogatasa láttaséc és tündöklýec az sient Irásban az Isteni bölcseség nec, melly tellyeséggel menyei, lelki, és nem földi tudomány legyen, melly igen sivegyönyörüségesen minden részec és ágazatoc eggyezzenec egymással és egybé illyenec, és effele töb ékéségeit is esünkbe vesfüc, az mellyec az Irások nac és Könyvek nec méltoságot és beczületet focktac fierzeni. Akkoron pedig az mi siveinc még jobban és hathatóbban megerősítet nec, midőn meggondollyuc, hogy mi fockal inkab az dolgoknak es igyek nec beczületi és méltosága által, hogy nem az ige nec kedvels folyása által vitetettünc és kéferitetünc arra, hog az Iráson czudalkoznunc kellyen. Mert ez sem lött az Istennek kiváltképpen valo gondgya viselésenélkül, hogy az meny orfágnac nagy és felséges titkai, nagy rehit megvetött alázas köz igéckel hozatnac elő, hogy az Istentelenec ne sive dalmazhatnác, hogyha mesterséges fenyyen heazó befédde volnának fellesztve és felcitrázva, hogy egyedül czac az a befédi mesterség itt regnána. Innár pedig, midőn ez ékelitetlen és mayd ugyan parasit eggyigyúsége az Irásnac, illy igen fockal nagyob beczületesb méltoságot siveezzen maganac hog né mint mindé mesterséges és hites neves orátoroc és ékes befédi emberek, mit itilhetünc és rekeritethünc egyeber belöle, hané hog az Irásnac ereje és igasága, olly igé hathato hatalmas erejő, és nyilván valo legyē, hogy semmi mesterséges siveollás nélkül, és pōpas igéknélkül ne sivekölködgyec? Innét az s. Pál Apostal né öknélkül módgya, hogy az Corinthusbeliek nec hitöc az Isté nec erejébē és né éberi bölcseségē vagy ő földalatra, mert az ő predikacioi azoknál né voltac éberi bölcseség nec hitetö okos beféddebē, hané az erö nec és Lélek nec bizóságibā. Mert illyéképpē az igaság mindé kétségtül megmētetic, es otalmaztatic midőn ő né idegen tamastatic és segedelmel nyamolitatic, hanem egyedül ő magában elég erőst lévén magat

elviselni, elrattani és megotalmazni, és megmozdíthatatlan az ő öröcké való erőssén megállásában. Melly tulajdon erkölczé és ereje legyen pedig ez a fient Irásnac, kitettzic, innét, hogy soha semmi emberi Irás és Könyv nincz olly, akar az melly ékessen és mesterséggel legyenis felcitrázva: melly minket olly hatalmason és hathatóképpen meginditana és vonna hozzája, mint az fient Irás. Olvassad az Demostenest avagy Cicerot, olvasd Platot, Aristotelest, és ezé seregből egyebeket, nem mondoc az ellen hogy téged czudálatosképpé edelgetnec hozzájoc, gyönyörködtetnec, meginditnac magokhoz vonsnac: De ha ostan tölloc magadat az fient Irásra téríted, és azt olvasod, téged az, vagy akarod vagy nem, olly elevenen és hathatóképpen megjár, olly igen meghattya azte hívedet és által meréli, és olly igen felhagattya és mgüli az te czontaidat, veloidet, hogy te annak erejét olly hatalmasan és éleffen megérezzed, hogy még az leg főb Ekessen fiólóc, és Philosophusoc, avagy vilagi Bölczec, minden ő mestersegeckel és bölczeségeckel elenyésszenec és semmivé legyenec. Ugy hogy innét könnyü legyen megjutni, hogy az fient Irás valamikiváltképpen valót, drágálatost, felségest, és Isteni dolgot és erőt mutasson és adgyon értenünc, mivelhogy az Irás minden kedvességet és ajándékokat, az mellyec emberi ferenség és munka által szerzettethnec, olly igen sockal fellyül halad és mífise fellyül mül.

2. Megvallom azt jollehet, hogy némelly Profétác, szép ékes, válogatott, tizta, söt frís, és pompás modgyavalis élnc az befédnec: ugy hogy az hatalmason és bevésségen Beféllő mestersegeben, az pogány authoroknac és könyvszerzőknc semmit ne engedgyenec. Es ez illyen példa által az fient Lélec azt akarta jelteni, hogy ő nékie az mestersegeffen való ékessen fiollásra sem mestersegből sem eróből nem volt volna fogyatkozása, midőn ő néhól ékesítetlen egyigyü és köz paraszt módon való beféddelel élt. Továbbá olvasd meg pedig akar David Királt, Esaiást vagy az több illyeneket, mellyeknec befédec mint az szép kedves, gyönyörűséges folyovizec ugy zengedeznec és folynac; avagy az tehén pástort az Amost, Ieremiást, Zachariást, kiknec fiavoc valamennyire darabosabbac és parasztab fiabásoc az egyebekénél, de mégis ugyan mindenütt ki tettzic az léleknec felséges volta az mellyről fiolléc. Ninczen azis ezenközben őlem elrejtetve, hogy az Satan, az melly mint az majom az Istent mindenbé követni akarná, nagy gyakorta istentelen révelygéseket, illetlen, goromba és mayd ugyan értelenkül való beféd által álnokul terjesztett, és gyakorta, a fiollásnac fiokatla modgyavalis élt, hogy ez illyé fi nye alatt az egyigyüfégnec, annyival könnyebbé bé boczátkozhasséc az egyigyüeknec fiivekbé, és azokat megczalhasssa: és az egyigyüségnc ez áloztája alatt magát elfedezhessé. De melly semire kellő hiába valóság, és megveszett mód ez legyé akarmelly vékony értelmü

értelmü emberekis könnyen esekbe véhetic. Az mi pedig az fient Irást illeti, noha soc nyughataclan, és ségyentelen emberec igyekeztenec abban sokat megmaradosni és káromlani, de ugyan mégis nyilván vagyon, hogy az Irás tellyes afféle szép sententiakkal és mondásokkal az mellyek emberi mód szerint nem szerzettethnec. Tekintse meg ember mind az Profétakat, nem találatic azokközött egyis, az melly az emberi bölczeség szerint való fiollásnac módgyát sockal fellyül nem haladná ugy hogy azoknac bizonyára minden kostolási izeliresek igen megveszett legyen, az kiknec az Irásbeli tudomány nem tettzic, és izetlenec láttzic.

3. Ez tanitást némellyec bevésséffen terjesztettéc és magyaráztác. Annakokaért elég itt, azt czac valamikevéssé meg tekinteni és megilletni, az mi summa szerint ez egész dologra leghasználatosb. Ez dologban pedig, az mellyet mostan megillettem, igen értékes és méltóságos az Irásnac régenten való őo eredeti. Mert akarmint czevegienec és akar melly sokat költsenec az Görög Autoroc és könyvszerzőc az Egyiptumi Theológiáról, de ugyan nincz semmi könyv, sem emlekeztető jegy, ez egész világon valamelly Religióról, az melly nem Moses ideje utan soc estendővel kezdetett volna. Nemis költött Moses semmi uy Istent, hanem fiente arroltanit és azt hozza elő, az mellyet az Izraélitác soc időktül fogva rend szerint egymás után, ugymint kézről kézre az atyáktül vötnenec és tanítottanac. Mert mit czelekedett ő egyebet, hanem hogy őket ismét arra az fiövetségre hozta, az mellyet Isten az Abrahammal szerzett volt? Es bizonyára hogy ha ő valami uy és az előtt nem hallott tudományt hozott volna elő, semmi utat és helyet azoknál nem talált volna. Annakokaért annak a fiolgálatból való megfiabadításnac, igen esméretes dolognac kellett lenni, az mellyet minden ember igen jól értethet, hogy az ő Megfiabadításokrol volo izeneter, az mellyet Moses hozott nékiec, menten megésmellené, és fiivekbé vennéc. Söt hihető azis, hogy őc az ő fiolgálat alatt létőknc négyfiáz estendéjenec meghatározott fiámárol jól meg voltanac legyen tanítván, és tudósítván. Immaran ez fiámot kell vernünc, mivelhogy Moses az ő tudományát olly mészünnen, az régen elmúlt nagy időklül fogván kezdi él, (az minthogy ő magais sockal előbbeni minden egyéb autoroknal és könyv iroknal) mennyivel kellyen régiebnec lenni az fient Irásnac, minden egyéb irásoknál és könyveknél?

4. Hanemha az Egyiptombélieknec akarunc hinni, az kic az ő régi eredeteket ez világ teremtésenec előtte valónc, mayd hatfiáz estendővel hátra kitérjesztic és kinyuytyác. De mivelhogy még az hitetlen poganyokis minden időben ez illyen ő czevegeséket czufságnac tartottac, nem fiükség hogy azoknac meghamisításában munkálodgyam. Josephus az Ap-

pion ellen fűp bizonságokat hoz bé az legrégieb Autorokból, az mellyec méltókis hogy előhozattassanak és meggódoltassanak, az mellyekből ember megtilheti, hogy minden népeknek egyező értelmezz, hogy az Törvemben kijelentött tudomány, mindenkoron nevezetes volt, noha finte, sem igazan nem olvastattott, sem pedig igazán meg nem esmeretetet és értettet. Hogy pedig az gonosi indulatúac és nyughatatlankodóc ez ellen ne gyanakodhatnának, az Istenteleneknek is semmi káromlásra való okoc és alkolmatoságoc ne lenne: az Isten mind az két veszedelmec és kárnac igen jó orvossággal eleit veszi. Midőn Mofes előfámlállyá, mit beféllet legyen es mit hirdetett meg, mayd háromfáz esztendővel azelőtt Szent Jacob Patriarcha, menyei és Isteni indításból és ihlésből az ő utánna való maradékiról; mint dicziri ott az megemlített Mofes az ő eleit és nemzetségét? Sőt örök gyalázatról említi azt meg az Levinec fűmélyében: Az Simeon és az Levi, edényi, ugymond, az hamiságnac: az ő titkos tanácsokban réfes ne legy ő én lelkem, és az ő gyülekezeteckel ne egyessüllyön az én nyelvem. Bizonyára ez gyalázatos megemlítés elhagathatta volna, nem czac azért, hogy az ő Attyánac kedvezne, hanem kivalképpen, hogy őnnön magát minden ő nemzetsegével egyetembe ez véteknec és gyalázatnac megjelentése és kinyilatkoztatásá által, meg ne moczkolná és gyalazattal ne illetne. Miképpen vonyathatnéc pedig az gyanóságban, az ki az őnnen nemzetsegéne első kezdőjét, az mellytől ő fármazott, az fűent léleknecc beleje adásából és indításából, ő maga megjelenti és kimondgya hogy utálatos és átkozott volt legyen, és így sem magánac nem kedvezett, sem nem ifonyodott az ő nemzetségeből valóktul, az mellyeknél ez dolog kétségnélkül hallásra bossúságos volt, haragot felvenni és gyűlöseget fűerzeni: Holott ő még az ő vér fűerint való attyafianac az Aronnac és nényenec az Mariánac istentelen morgolodásokatis előfámlállyá, azt kez dgyüké mondani hogy ő itt az ő tulaydon testi értelméből fűöllyon, és nem inkább az Sz. Léleknecc parantolásához való engedelmességéből? Mindezeknek felotte, mivelhogy ő minden embereknél fűllyeb való méltóságban és tekintetes becületben volna mind az egész népnél, miért nem engedi és hagyja az fő Papi méltoságnac jűsát és igazságát az ő fiainac, hanem őket az legutolsób és aláb való helyre helyhezteri? En az fűoc bizonságoc közzül keveset hozoc bé. De az törvényben fűllet kiénekkinecc elég bizonságoc forognac eleibe, az mellyec ez cickelt erőse és kétségtelenné réfic, hogy minden ellene mondásnélkül olyan legyen Mofes, mint az Istennec angyla az melly menyből jó.

Gen. 49.
vers. 5. 6.

Num. 12. 7. 1.

5. Immár pedig az fűoc jeles és nagy czudateteményec, az mellyeket

ket Mofes megir, mind egyig megerősítési és bizonságtételi az Törvénnecc, és annac az tudománnac az melly ő általa adatott és nap világra hozatott. Merthogy ő egy nemineműköd által az Sina hegyére vitetett volt, hogy ő ott negyven napiglan az emberekrül elválastatván volna: hogy az ő artzulattya mint egy nap fűeny által, úgy tündöklenéc, midőn az törvény adatott volna: midőn az villámás és fergeteg mindenünnet fűenlenéc és tündöklenéc, az menydörgésoc és rettenetes ropogásoc és és harfagásoc az egész éltető égen mindenütt hallattatnának; holott az trombitac, az mellyeket semmi ember meg nem fuallott, felzendülnéc: Hogy az Bizonságtételnecc hayléka, és annak bémeneteli egy köddel béburitanéc az nép előtt, mikor Mofes abba bémenne: midőn az ő tekintetes méltósága olly czudálatos képpen megotalmaztatnéc, és megtartatnéc, az Corenac, Dathannac és Abironnac, az minden ő hozzájoc partoló Istenteleneknek rettenetes romlásoc és veszedelmec által; Hogy az kőfűikla, midőn az vefűővel megűttenéc, mindgyart vizet ontanaki; Hogy az manna az égből első képpen hullana, midőn ő az Istennec könyörgene nem azt bizonyittyaé az Isten mennyekből mindezek által, hogy ez az Mofes kétségnélkül való igaz Profeta legyen? Hogy ha itt nekem valaki azt vetné ellenem, hogy én azt bizonyos és tudott dolog gyananthozom elő, az melly még vitatasban és kételkedésben vagyon ez keresott ellenvetest igen könyű elhárítani. Mert holott Mofes mind ezeket, nyilván való közönséges prädikázóban minden emberec előtt hirdette meg, és világoson kiáltotta ki, hogy lehetett volna neki módgya és alkolmatosága arra, hogy magatul valamit költene és gondolna, az ollyan bizonságoc előtt, az kic mind ez lött dolgokat tulaydon fűemeckel láttac? Miképpen járulhatott volna elő, és az népet az ő hitelenségéert, kemény nyakú voltáert, háláadatlanságaert, és egyéb verkeiért hogy fedhette volna meg? és hogy kérkedhetett volna azzal hogy az tudománya azoknac fűemec előtt erősttetet meg czudálatos jelekkel, hogy ha ő azokat nem láttac volna?

Exod. 24.
7. 18.

6. Es bizonyára ezis méltó, hogy ember jól meggondolgya; hogy valamennyifér ő az czudateteményekről megemlekezzic, mindenkor kemény és gyűlöseges feddöbefűedtet réfen hozzájoc, az népnec bünei ellen, melly dolog az egész népet, felindithatta volna az ő ellene való fűollásra, hogyha erre őnékic akarczac valami kicziny alkolmatoságoc lehetett volna is. Innét megtettzic, hogy nem különbben vitettenecc arra, hogy ez ő tudományát bévennéc és neki hinnéc, hanem hogy annac igazságáról az ő tulaydom fűemec látásával is eléggé meggyözettettecc. Továbbá mivelhogy az igazság nyilvánban és világosban volt kinyilatkozva, hogy nem az fűentségtelen pogány köny-

Exod. 7. v. 11.
Levit. 20. v. 6.
Exod. 16. v. 7.

vitoc tagadhatnájac azt, hogy Mofes czudákat nem tört volna, az hazugságnac atya olly káronkodo patvarkodást adott belejec, hogy ez ő czudatételit őrdöngös mesterségnc és büvöségnc tulaydonitanac. De miczoda jelét vehetic annac, és hogy foghattyaczt rea, hogy ő őrdönges mester volna, az ki ez illyen őrdögi babonáságtul olly igen ifonyodott, hogy ő azokatis kőveckel veretné agyon, az kic az őrdöngösökről, es varáslóktol czac tanáczot kérdenénekis? Annakfelőtte tudgya ember aztis, hogy minden czalárd őrdönges mester, azért czelekefic őrdögi tettető dolgot, hogy az által az községnél nagyob tekintetben és beczületben legyen. Mit czelekefic pedig Mofes? nagyon kiált és azt bizonyitya, hogy ő, az ő atyafiával Aronnal egyetemben, czac semmic, hanem őc czac azt mivelic és azt visic véghez, az mit az Isten nékic paranczolt és eleikbe irott. Mellyel minden efféle nyalaskodást és kerődésteltöröl magárol. Ha immár tavábba ember az dolgotis meggondollya, miczoda őrdögi mesterséges varáslas tehette volna azt hogy naponkint annyi kenyerefsőképpen esnéle az Egből, valamennyi az egész népnc eltáplálására elég volna? Es hogy minden, valaki többet fedett annál, az ményi szükség lótt volna, és továbbra eltötte volna, azonnac megrothadásából, és az benne termett férgekéből esébe vehette és meg tanulhatta, hogy az Istenül büntettetice az ő hitetlensége? Add hozzá aztis, hogy Isten ez ő szolgálját, olly foc probác és kifertetec által ugy megexamináltatta, meggerebenlette és megvizsgálta, hogy immár az ő ellene valo tréczéléseckel és pattagásokkal az Istentelenec semmit nem érnc. Mennyifer támadott pedig fel, nagy kevélyen és vakmerőképpen az egész nép ő ellene? Mennyifok forigyekeztenecálnoc tanácz által és árúloul valo őfve esküvés által az Istenec ezfét szolgálját hirtelen elvéstenni és tellyeséggel eltörteni? Hogy verhetice volna el, és hogy tehette volna semmive az őrdögi mesterséggel és varáslásal azoknac dühösökődő haragjokat? Es mind kezdeti és mind vége ez dolognac, nyilván jelentic és bizonyityac, hogy az ő tudományja ez illyen isteni megfabadításoc által, öröcké valo időkre lótt legyen megerősítettve.

Gen. 49. v.
10.

7. Ezmellet ki tagadhattya, hogy ez nem Proferai Lélek által lótt volna, hogy Mofes az Jacob Patriarckánac semelyében, ez népén valo királságot és birodalmat az Juda nem zersegénec tulaydonította: kiváltképpen ha mi az dolgot, az mint finte őstán hogy valóságossan ugy lótt és betellyesedett voltaképpen meggondollyuc? Hadd finte arra bár, hogy Mofes ez jóvendölést előfőr ő magában gondolta, de ugyan négyhácz estendő mult el áttul fogva hogy ő ezt megirta és sem eleibe kiboczárta; az mellyben semmi Juda nemzetiből valo királyi orfaglasrol, sem pedig birodalomrol nem volt emlekezet. Es minekutanna Saul királyá rendeltetött és vála-

válastatott volna, ugy tettzenéc, mintha az királyi birodalom, és regnálás az Benjamin nemzetségénél volna. Mikoron őstán David az Samuelül királyá kenettetnéc miczoda esküözóc voltac jelen, az királyi birodalomnac az Saulol valamelly más nemzetségre való vitelére? Kiczoda reménette volna, hogy egy alázatos kőz Pafitori házatskából valamelly király fíarmaznéc? Es mivelhogy ott hét atyafiác voltanac, ki tulaydonította volna a legitíabnac és legkisdedebnec ez illyen nagy diczőséget? Es bizonyáramelly czudálotosképpen megyen végreis az királyi regnálásra? Ki mondaná hogy ő emberi mesterkedes által, serenység és esfétség által kenettetött volna királyságra, és hogy inkább nem mennyei profeciánac és jóvendölésnec volna betellyesíté? Hasonlatosképpen, az pogányoknak az Isten fővetségében valo vetelekről is az mit meg jóvendölt, jollehet homályoslon, és noha az után mayd két ezer estendövel tellyesedött legyen bé, nem bizonyos és nyilván valo dologé ebből is, hogy ő az Isten lelkénec általa és annac ihléséből állott legyen? Elhalgatom itt az töb jóvendöléseket, az mellyec, ugy mint Isteni jelenségek olly nyilván kimutattyac és emertetic magokat, hogy minden okolság gal biro embereknél nyilván legyen és nálloc semmikétség affélől ne legyen, hogy az Isten az, az ki ott áll. Rövidséggel, az egyetlen egyéneke Mofésnec, tífista és világos tükör, az mellyben az Isten fiamlátomást fényessen és világoslon kitündöklic.

I. Sam. 11.
v. 15.
I. Sam. 16.
v. 13.

Exod. 32.

8. Az töb Profétákbanis ez dolog még jobban és sok kal világosban megláttzic: én czac egynihány kevés valogatott példakat hozoc élő mert fok munka menne arta, hogy ha ember mind őfve akarná fedni, és béhozni. Midőn az Juda királyiorfagánac, Esaias Profeta idejében békesége volna és allapattya nyugodalmas volna: Sőt az Sidoc azt alittanac hogy nékiec az Chaldæusoktol otalmoc és segedelmec lenne, ott az Profeta azzal finte ellenkezött prédikáll az Jerusalemnec veszedelméről és romlásáról, és az egész Sido népnc fogságáról és nyomoruságáról. Ha finte mi azért itt megengednőkis, hogy még ez nem igen világos és elégséges jegye volna az Isteni indításnac, ihlésnec, hogy ő foc idővel az előtt meg jóvendölte az mi következendő volna, az mellyet azoc akkor fabulánac és hijába valo czaczogásnac tartottanac, de végre őstán valósággal megláttac és esfékbe vöttec, hogy az finte ac képpen lótt meg. De az megjóvendölésnec, az mellyeket az népnc megfabadításáról utanna vét, nem fíarmazhatnac egyébünnet, hanem egyedül czac az Istenül. Az Cyrus királt nyilvánással nevén nevezi, és azt mondgya, hogy az, az Chaldæusokat elbirja, és az Sido népet ismét

Esa. 43. v. 2.

az előbbeni szabadságába hozza. Az időtül fogva pedig, hogy Esaiás ezt megjövendölte, több mult első estendőnél, minekelötte Cyrus sületet-
 néc. Mert á Cyrus, ugymint száz estendővel sületött az Esaiás halála után.
 Senki akkoron nem gondolhatta és nem itilhetne volna, hogy valamely
 Cyrus lenne, avagy jönne, á melly nec ostan az Babylonyiakkal hada len-
 ne, és oly nagy erős és hatalmas Monarchiat és Czáfári birodalmat meg-
 haytana, és az Izrael népének néhez fogságának és nagy nyomoruságának
 végét vetné. Ez alázatos és egyigyi előbeféllése az ilyen jövendő dolgok-
 nac, az melly, az igék nec minden ékesgetése és viragoztatásánélkül vagy-
 on, nem elégséges bizonságac, hogy bizonyos mindenkételkedésnélkül
 valo isteni jelenségek, és nem emberi bizontalan gondolatoc legyenec, az
 mit Esaiás beféll? Vifontag, midön Jeremias czac kevéssel az előtt ho-
 gy az nép fogva elvitene, az fogságnac idejét hetven estendei üdöre ha-
 tározná, hogy czac addiglan tartana, és az ő meg jöveteleketis, és e-
 löbbeni szabadságokat megjelentene és megjövendölne, nem az fi. Lé-
 lektől kellett az ő nyelvének vezérelteni? Miczoda semtelen és fie-
 gyentelen gonofság volna az, ha ember tagadnája, hogy az profetáknac
 beczülletec és méltosagoc ez ilyen jelenségek és bizonyítáloc által nem
 erősítetett és bizonyosodott volna meg? Az mit én az előtt meghirdet-
 tem (mond az profeta) imé az meglött. Mostan uyobbat hirdetec meg,
 minekelötte az meg lenne tudtotokra adom. Elhalsatom itt hogy Jere-
 mias és Ezechiel, az kic noha olly messe laktanac egy mástól, mégis az
 mit mind ketten egy időb, ugyan azon egy dologról meg jövendöltenec,
 tellyesféggel olly igen eggyezzenec egy mással, mint ha minden ic igét eg-
 gyic mondta volna, és az másiknac eleibe írta volna. Hát az Daniel? Nem
 jövendölte meg szép rendel az mayd hat száz estendőkben követke-
 zendő dolgokát, olly nyilván és világoson pedig, mintha históriát, és
 mindennél esmeretes meglött dolgot irt volna meg? Midön az Isten felő
 emberec ezeket jól meg gondollyac, eléggé kések lehet nec az Istentele-
 nec ugatásoknac meg czendesítésére és elnyommasítására, az mellyec az
 sent írás ellen kérőd nec és ugatóznac, meit ez megbizonyítás világosb, és
 bizonyosb és áthatatosb hogy nem mint valamely hitvány ellene czeve-
 gés nec és patvarnac engedne.

9. Tudom mit feczögjenec ez ellen némelly hitvány rof emberec,
 az ő sugolyájokból, hogy az Isten igazságának ostromlásában élez elme-
 jeket mutogathásac. Mert azt kérdic, hogy ki tett minket abban bi-
 zonyosb, hogy Moses és az Profeták irtac legyen azt, az mi az ő nevőc
 alatt olvastac. Sőt még illy kérdéstis mernec elő verni, hogyha volté
 valaha valamely Moses avagy nem. Hogy ha valaki igy kezd nec kétsé-
 gcsé

Jerem. 23. 7.
11. 12.

Esai. 42. 7. 9.

gésé és bizontalanná tenni, hogy ha volté valaha vala melly Plato, vagy
 Aristoteles, avagy Cicero, avagy soha nem volt, ki mondaná hogy ez il-
 lyen este fordult bolondot nem veréssel és ostorral kellyene büntetni? Az
 Moses Törvénye sokkal inkább mennyei gondviselésből, hogy nem mint
 emberi vigyázásból és forgalmatofságból tartatott meg czudálatos kép-
 pen. Es noha az Papoknac gondviséletlenségekből és forgalmatlan-
 ságokból egy kevés ideig elvesztett és eltemettetvén volt, de mindazon ál-
 tal, attul az időtül fogva, hogy azt az jambor Isten felő Josias király if-
 meg megtalálta, annakutánna süntelen minden időben az emberek nec
 kezeknél volt, Es az Josiasis nem mint valami ritka, uy, és esmeretlen
 dolgot ugy hozta azt elő, hanem ugy mint az melly annak előtte is min-
 den időben esmeretes es köz volt legyen, és az melly még akkorban is min-
 den napi beczületes emlekezetben volt. Az elsőben megírott könyv jol-
 lehet az templomhoz volt rendelve; abbol pedig más exemplar vagy pel-
 da volt leírva, és az királyi Cancelláriáján valo olvasásra volt rendeltetve.
 Es ez á kár simte czac innét esett volt, hogy az papoc elháltac volt az törvé-
 ny nec szokás szerint valo közönséges olvasásat, és hogy az nép is ez fokott
 olvasásatul az törvénnec, meg sünt, és azt elmulatta. Sőt az mi még több,
 mayd soha száz estendő el nem mult, hogy á törvény uyonnan előnem ho-
 zatott volna és beczületesen meg nem erősítetött volna. Avagy esmeret-
 len volté Moses azoknál, az kic Davidot, forgattac és olvastac? Minden
 bizonyoságnál bizonyosb pedig, hogy mindenekről egyfermind fol-
 lyac, hogy az ő írásoc, nem külömben állott az ő utánoc követezőkre,
 hanem hogy azoc az atyáktul, minden időben, estendőről estendő-
 re, és hogy igy folyac, kézről kézre adattatnának, á mellyeket egy réfént
 önnön magok hallotac befélleni, resz szerint pedig azoktul az kic azokatá
 nem sokkal az előtt hallottac.

10. Az mit pedig az Macchabeusoc historiajából vet nec előnk-
 ben az Írásnac hitelté méltoságos voltának meg kissebitésére, annac ol-
 lyan formán vagy on dolga, hogy semmi alkotmasban és használatosban
 nem gondoltathat nec azon nac megerősítésére. Mind az által előfőer an-
 nak finét az mellyet előnkbe fordítac, töröllyuc el, annakutánna ostan
 az önnön fégyverekel verjuc le őket. Mivelhogy Antiochus, (ugymond-
 nac őc) minden könyveket megégettetött, honnan jötnec ez exempla-
 roc az mellyec most mi nállunc vadnac? Enis pedig vifontag azt kér-
 dem tőlőc, miczoda vinnyében és műhelyben kovaczoltathattac ol-
 ly hirtelenséggel ez könyvec uyjonnan? Mivelhogy bizony dolog az hogy
 ezec minekutánna az Antiochus dihoskódesse megczendesedett volna,
 legottan ismét kéznél forgottac, és minden Istenfelőktul, á mellyeknél

2. Reg. 22.
7. 8.
2. Chron. 34.
verf. 15.

1. Machab. 7.
v. 59.

igen esmeretesecc voltanac, mivelhogy azoknac tudományában neveltet-
tenec fel, minden viszálykodás nélkül, mint igazat és meghamisítatlant ugy-
vettécbé. Sőt noha minden Istentelenec, ugy mint közönséges öfve par-
tolásból és öfve fővetkőzésből az Sidokra mindenféle leggyalazatosb
fidalmat vétket gondolnának és költenének, de mégis soha senki nem
merte azt költeni és rájoc fogni, hogy nékic uy hamis könyvök volna az
őo helyett. Mert minden hitetlenec es Isten káromlóc, az kic mindenko-
ron az Sidó Religiót gyaláztác, ugyan megvallottác azt, hogy az á Religio
az népnek Moses által adatott legyen. Mit czeleknec tehát ez nyalaskod-
va czaczogóc egyebet, hanem hogy az ő tulaydon ebmodra dühösködő
czintalanságokat és kinyótségeket napfény eleibe hozzác, midőn azt ha-
zudgyác, hogy ezec változtatott és az igazac helyett tétetött hamis köny-
vec legyenec, az mellyek nec nagy sient régi voltóc, minden historiának
eggyező bizonság tételec által megerősítettött? Hogy pedig az sient Irás
ellen költött illy avas és rothatt gyaláztatnac meg hamisításával hiába ne-
mulassam az időt, hanem sokkal inkább, melly nagy siorgalmatos gondot vi-
selt legyen, az Ur Isten az ő Igejének megtartására, ugyan sient innet itillyüc
és ő sient felsege, tudniillic, azt az ő sigejének könyvét, az legkegyetlen-
gesb Antiochusnac siornyü haragjából, és dihösködő felvészéből, mint-
siente egy égő tűzből, minden emberek reménsége felött, megmentette, és
kiragatta; és hogy akkoron az Papokatis, egyéb jambor istenfelőckel egye-
remben, olly merész batorsággal és alhatósággal felékesítötte és felkésfi-
tötte, hogy nem kételkednének és nemis félnek, ez kéntset testek nec é-
letek nec es jószágok nec veszedelmévelis, ha az süktség kívánája megtar-
tani, megmenteni és az ő utánoc valókrais terjeszteni és meghagyni. Ismet
hogy annyi Tisztartókat, és darabantokat, az kic nagy siorgalmatossággal
az könyveket öfvekerestéc, olly mestersegeccen megczufolt és semmivé
tött. Ki nem tartaná eztis az Istennec jeles és fő czuda téteményének, hogy
az sient könyvec, az mellyec felől az Istentelenec azt alitnác hogy tellyc-
séggel elvesztenec, ollyhamarsággal, sient mint egy idegenkézből és hata-
lomból, ismét az Sidok kezek és hatalmakba jutottanac, és annak felötte
sokkal nagyobb beczülettel és tisztességgel, hogy nem annac elötte? Mert az
Írásnac Görög nyelvre valo fordítása ottanhamar következett, az melly ál-
talez könyvec az egész világra elterjedtenec. Nemczac ez pedig á nagy
czuda dolog, hogy az Isten az ő fővetségének könyveit az Antiochusnac
vérsömjuhózo Edictumi és megtiltasi ellen hatalmassan megotalmazta:
hanem ez sem kiczény czudatétemény, hogy az Sido népnek ennyi nagy
siorongatásában és nyomorgattatásában, az melly által azoc sünetlen ron-
tattac, dulattac, pusztitattac, és mayd telly eséggel czac nem eltöröltette-
nec, ez

nec, ez könyvec mégis éppen es egészlen megmaradtanac és megtartatta-
nac. Az Sido nyelv nem czac megutalásban megvetetesben, és becztel-
enségben, hanem mayd tellyeséggel esmeretlenis volt, és bizonyára telly-
eséggel elis töröltetett és elenyisödött volna, ha á Isten az ő ígét és Reli-
gioját hatalmassan nem akarta volna megtartania. Mert melly esmeret-
len es idegenedett volt az Sidoknál az utan hogy őc az Babyloniai fogság-
ból ismet az ő Földökbe haza jötenec, az őnnön anyai nyelvec, és melly
mésse távoztanac legyen annac igazán es természet szerint valo élesétül,
meg ettzic azokból az Profetákból, az mellyek abban az időben jöven-
döltenec. Mellyet arrais hasnos megérteni es meggondolni, hogy em-
ber ez illyen egybevetésből es öfve hasonlításból világosan esébe veheti,
melly régiek nec kellyen lenniéc az Törvénnec es az Profetáknac. Es mi-
czoda emberec által tartotta meg az Isten, nékünc jónkra, ez ő idvőséges
tudományát, az melly az törvényben es az profetákban vagon befoglal-
va, hogy az Christus az ő idejében kijelentetnéc? Az Legkegyetlenb es
siornyüsesb ellenségi által az Ur Christusnac, tudniillic az Sidoc által.
Kiket sient Auguston annakokaért méltán nevez az Keresztyen anya sient
Egyház könyvárosinac, hogy azoc az sient Írásnac könyveit, az mellyeket
őc nem értenecc, es azzal valo igazán éléshöz sem tudnac, mi hozzanc Ke-
resztyenekhez hordanac es mi veliunc közlenéc.

II. Továbbá, midőn ember az Uy Testamentomra jut, melly erős,
vastag, es megmozdulhatatlan fundamentomon áll annac igazsága? Há-
rom Evangelistac sámlallyac elő az Christusrol valo historiát, egyigyü, köz-
alázatos es megvetött sőval es beféddel, melly egyigyü alázatosság, sőc
dőlős es kevély Lelkek nec viszá tettzic es izetlenec láttzic. Oka ez,
nem tartnac sámot az tanuságnac kivalképpen valo tzcckelyeire, az melly-
ekből könnyen megtilhetnéc es esekbe vehetnéc, hogy az Evangelistac
olly mennyei titkokról sőlnac es írnac, az mellyec minden emberi okosá-
got sokkalis fellyül mulnac. Bizonyára az kikben közzülóc czac egy czep-
tistességes Keresztyeni semérmetség vagyonis, sőgyenleniec kell azok-
nac magokat, hogyha az Lucas sient Evangeliománac czac az első rést ol-
vassák megis. Immár az Christus jeles es örvendetes prädikátzoi, melly-
ek nec rövid sommáját es érelmét az megemlített három Evangelistac, s.
Mathe, sient Márc, es sient Lukác rövideden befoglaltác, az ő írásokat bi-
zonyára minden megvetéstül es megutalástul méltóságoson megmentic.
Szent Iános pedig az ki nem külömben mint ha az égből menydörgene a-
lá, minden emberi értelmet méltan az hitnec engedelme alá vetherne.
Avagy pedig, hogyha az ellenkedésben megmaradnac, hatalmassab ő min-
den mennyütő könél az ő kemény nyakuvoltoknac földhöz verésére.

Előjárulhatnac azért itten minden orros és finnyás itilóc, az mellyec fő gyönyörűségeknek tartyac azt, hogy Irásnac az elhítelere való méltóságat es beczületit az önnön fivékből és egyebekéből kivehetic és kiirhattyac. Megolvashattyac az fent Janos Evángeliomát, és találnac ezer mondásokat abban, az mellyec nékiec az ő dohos bolondságokat vagy akarijac vagy nem, de eléggé elcikbe mutatyac és felebrehúic, sőt az ő lelki ismeretekben rettenetesen égő sebeket égetnac az ő czufolódo nevérefeknek megfidelítésére és lenyommasztására. Szinte ezen értelmec fent Pálnac és fent Peternekis. Mert noha az embereknek nagyobb serege ugy megvakitatott, hogy azoknac tanításokat meg ne értséc, vagyon mindazáltal az ő tudományoknak olly mennyei erős méltósága, az mellyel megfogja, megkötözi és fogságba veti mind azokat, valakic ellene állanac. De imez egyetlen egy cikely eléggé magasztallya az ő tudományokat, és mindez világnál fellyeb valóva teszi, hogy fent Maté annakelőtte az vám háznál, az usoras, és fegény embereket nyuzozozto áfálnál czüggött függött, Peter és Janos az ő hajójokban, az vizen idestova evefstenec és fellyel halásztanac, és mindnyájan ostoba tudatlan paraszt emberec voltanac, és eggyic sem tanult semmit az embereknek Scholájokban, hogy ő egyebeket tanithatna. Sz: Pál pedig, az ki nem czac nyilván való kegyetlen ellenségből, hanem verontásra dühösködő öldözöböl tellyefeggel más emberré változtatott; ez ő véletlen és hirtelenséggel való változásával nyilván jelenti és kimutatya, hogy ő az Istennec felséges paranczolattya és ereje által onnan fellyül mennyekből kéferitetött legyen, finte azon tudomant, az mellyet annakelőtte legfőrnnyüségesben ostromlott, leghatalmasban és valóságos isteni busgosággal otalmazni és hirdetni. Ha finte azért tagadgyakis az rof ebec, hogy az fent lélec nem öntetött ki az Apasztalokra, avagy ha illy nyilván való és láttatos historiát fabulanac és költöt dolognac tartanakis, de ugyan mégis nyilván és hangosson kiált az igazság, és az czelekedett magábanis megbizonyittya, hogy őc az f. lélektül voltac megtanitatva, mivelhogy őc, a kic annakelőtte az kőtség között legmegvetőttebbec voltanac, olly hirtelenséggel az Istennec országánac mennyei titkairól olly bátran és diczóségesen kezdettenec predikállani.

12. Ide tartozic, hogy még töb és értékes okais vadnac, miért kellyen az Anya fent Egyháznac eggyező értelmét igenis megbeczüllenit, és semmiképpen ne kellyen megvetni és megútni. Mert nem legkisseb czudatételnek kell ezt tartani, hogy ennyi foc népec, az fent Irásnac, az időtől fogva, hogy az ez égef világira kiterjedett, annyi foc fáz estendőkben olly kéfakarattal, olly álharatósággal, olly fep eggyeséggel engedelmec voltac, és annac alája adtác magokat, és hogy noha nagy serény praktikaival

kaival az Satá ez világgal egyetemben mindenkoró azon igyekezett, hogy azt avagy el nyomhassa, avagy felforgathassa, avagy pedig tellyeséggel az embereknek fivékből és emlékezettekől kitörölhesse, de ugyan mégis mindenkoron, mint az palma fa magát az tereh alatt fellyeb vífi, afféle terhelteres alatt igyeneffen megallott, győzhetetlenül es mozdithatatlanul megmaradott. Mert régenten mayd czac egy sem volt az legélesb elméjü Sophistac, és ékeffen fóllo Rhetoroc közzül, az melly itt az ő mesterséget nem mutatta volna, és magát minden erejével az irás ellen nem állatta és nem támasztotta volna, de mindnyájan sem tehettec annac semmit. Ez eggef világ minden ő hatalmával és erejével azon igyekezött, és arra kéfült fegyverkezett hogy azt kigyomlályla: de minden ő igyekezéttöckel eggyütt füstbe mentec és lemmivé löttec. Mint álharott és maradhatott volna meg, ez világnac ez illyen dühölködése és ostromlása ellen, az mellyel mindenfelől rea rohant és todult, hogyha emberi otalomnál egyéb semmi segedelme nem lött volna? Sőt ezzel fockal inkább megbizonyitatic, hogy finte azért vagyon az Istentől, hogy minden emberi valóságos tusakodás ellenis, ugyan mindenkoron tulaydon ereje által erőfien megállott és megmaradott. Add hozzá ez jegyetic, hogy nem czac egy városnac lakosi, és nem eggyedül egy nemzetség vetött fővetséget annak bévételere, hanem hogy beczületes és nagy méltóságot nyért fokféle nepeknek és nemzeteknek egyenes és kedves frigyferzésécc által, olly méfise földre pedig az melly féles ez eggef világ, az melly nepeknek ezen kívül semmi társaságoc és semmiközöc nem volt egymáshoz. Továbba, noha ez ennyi fokféle népec fivéinec és elmejeknek illy czudálatos eggyesülése, az mellyec ez egynélkül, mindenféle egyéb dolgokban igen méfise voltac egymástul elszakadva, minket felötte igen meginditson, és felgerjeszfen, mivelhogy nyilván és világosson megtettzic, hogy azoc az Istennec lelke és ereje által mennyekből voltanac illyenképpen öfvekötterve: de mindazáltal nagyobb es erőfseben az ő méltósága és tekintetes beczületes volta, midön mi azoknac istenfélő voltokat megtekintyüic, az mellyec illy eggyesécc egymás között, nem mindeneknek bizonyára, hanem czac azoknac mondom, istenes eggyeséget, az mellyeckel akarta az Ur Isten, hogy az ő anya f. Egyháza, ugy mint világos fővetnekeckél fenlenec és tündöklenec.

13. Melly nagy bátorságos hiedelemmel kellene azért mimáran mienkűnc ez tudomány aláadnunc magunkat, mellyet látunc hogy ennyi fent embereknek véteckél erőfítetött és bizonyolódott meg. Nem feltec és nem rettegenec azoc ez tudomány kedveért, az mellyet őc eggyfer bevöttene, az halalt réműletlé, sőt az melly még nagyobb, vig örömmel meg-

szendvedni: hogy ne vennők tehát mi nagy alhatatos és kételkedetlen hit-
tel bé, ez illy drága peczettel és zálaggal minékünc hagyatott tudomant?
Annakokaert nem kicziny meg erősfítéffe azért ezis az Irásnac, hogy az
ennyifoc bizonságoknak verével peczételtetött meg. Kiváltképpen ha
meggondollyuc azt, hogy ők az halált az ő hitőknek megerősítésére és
megmutatására szendvedt meg, nem szendvedt pedig valami esélyőskö-
dő zenebonabol, az mint néha az tevelgő Lelküec fioktac czelekedni: ha-
nem erős és alhatatos, de mindazáltal jozan és értelmésen meggondolt i-
steni buzgoságból szendvedt meg az halált. Vadnac pedig egyéb nem
kevés, és nem megvethető megbizonyításokis, az mellyec által az Irásnac
méltosága és beczületti, nem czac az jó fiuvü istenfélő, embereknél erősfí-
tetic és bizonyosfítatic meg: hanem még az ragalmazóknac, és az czaczo-
go istenteleneknek álnoc mesterségec és vakfogáfc ellenis bátorsággal és
hatalmasson megotalmaztathatic. Az melly bizonyításoc noha ő ma-
gokban nem elégségec, az Irásnac erőssen hihetlegeffe tételére, miglen az
mennyei Atya megmutatvan az Irásban az ő Istenséget és erejét, annac be-
czületes méltoságot, és elhitelre elégségét minden kételkedésnél helyeb e-
meli és helyhezteni. Annakokaert az szent Iras akkoron léfé ofítan mi-
nekünc bizonyos, hafnos és elegseges, az Istennec idvősseges esmeretire,
midőn az ő megbizonyítása, hogy bizony Isten igéje legyen, az szent Lélek-
nec belső bébeshéllése és elhitetése által, az mi fiuvünkbe fundamentomot
vert és jól megerősítetött. Az melly emberi bizonságinc vadnac pedig
az Irásnac megerősítésére, az oc akkor ofítan hafnosoc, és ugy nem lesnec
erőtelenec, midőn az szent Léleknek legfellyeb valo és drágab bizonyítása,
mint egy gyamolul adatic és tétetic az mierőtleségünknek javára és sege-
delmére. Illetlenül czelekesnec pedig az oc, az kic azt akarjac, hogy ember
az hitetleneknek megbizonyítsa azt, hogy az Irás Isten igéje legyen. Maga
az külömben nem, hanem egyedül, czac az hit által esmertetheric és értet-
heric meg. Igazán es méltán int azért minket meg szent Agoston: hogy
az Isteni félelemnec és az fiuvec békefégenec elől kell járnai, hogy az ember
ez illyen mélyseges és beczületes gologokban valamit megérthesse.

Augustin.de
Utilit. cre-
dendi.

KILENTZEDIC RESZ.

*Hogy az megszelyősödtec minden fundamentomit felforgattyac az Isteni
félelemnec, az mellyec az Irast hátra vetvén, mennyei
jelenésekhez kapdosnac.*

Továbba mind azokat, az kic az Irást megvetvén, nem tudom minemü
utat és módot sabnac és költne magoknak, az Istennec esmeretire,
ollyanoknak

ollyanoknak kell tartani, az mellyec nem czac veszedelmessen tévelgenec,
hanem megis esélyősödtec és megbódultac. Mért nem régen némelly
szedelgő lelkecfordultac elő, az kic nagy kevélyen mondogallyac, hogy
ők az szent Lélec tanitya, és ez fiuyn alatt az Irásnac olvasását megnevetic
és megpökődöfic: és azoknac egyigyüségeket czufollyac, az kic az meg-
hólt, és megölő bétüket követic, mert illy nével nevezic ők az Irást. En
pedig örömeft akarnám töllöc érteni, hogy ki legyen az az Lélec, az melly-
nec fuvallása által olly igen felemelkedtenc, hogy az szent Irásnac tudom-
mányát, ugymint gyermeki és semmire kellő dolgot, olly finnyassán és
göggöffen meg meric vetni és utálni. Mert ha azt mondgyc, hogy az
Christus lelke, tehát az ő vakmerő bátorságoc czac neveltség, mivelhogy,
ugy itelem, hogy megengedic azt, hogy az Christus Apastali, és egyéb hivec
az első Anya szent Egyházban, nem egyéb lélec által voltanac megvilágo-
sítva. Az oc közzül pedig senki az Isté igéjét meg vetni, attul né tanulta, hané
fokkal inkább ő tölle kiki minden azt tanulta, hogy azt nagy beczületben és
tisztelbét tartsa, és nag' figyelmetesféggel halgassa es meggódollya, az mint
azt az ő Irásoc világosson megmutattyac és megbizonyittyac. Es bizony-
ára ugyis volt az Esaias profeta fiaya által annakelőtte megjövendőlc. *Esai. 59. v. 21.*
Mert midőn azt mondgyc: Az én lelkem, az melly te benned vagyon,
és az én beszedim, az mellyeket az é fiadba adtam, el ne távozzanac az te
fiadtul, sem az te gyermekidnek fiayoktul, mostantul fogva soha öröcké.
Ittegyen ő nem kötözi ugy az régi népet az külső tudományokhoz, hogy
azokból az A, b, c nél egyebet semmit ne tanulyon: hanem inkább azt
tanitya, hogy az Uj anya szent Egyháznac, és az Keresztényeknek az
Christus orfiágában illy igaz és tellyes bodogságoc lesen, hogy fiinte ugy
és egyaránt tanitassanac és vezéreltesse az Istennec igéje és beszedi által:
mint fiinte az ő szent Lelke által. Ezből mi azt hozsuc ki, hogy ez hitető
czalárdoc, az Isten tisztetéségenc átkozott eltölyvaylása által, azt egymástul
elkakastryac, az mit az profeta elválhatatlanképpen ő fiuvec kerkesztetett és
egybekötött, Add hozzá, hogy szent Pál, minekutanna az harmadic
égben ragattarott vólnais, ugyan még sem fiunt meg az Törvénynec
és az Profetáknac olvasásátul, es azoknac tudományokban valo öreg-
büléstul és nevedekéstul, az mint ő az kiváltképpen valo jeles fő tanító
embertis, az Timotheust inti, hogy az olvasást fiorgalmatoson gyakorollya. *1. Tim. 4.
verf. 13.*
Es ez fiép megdiczérefis, az mellyel ő az Irást ékesíti, bizony méltó
hogy ember jól meggondollya, holott azt mondgyc: hogy az Irás hafnos
az tanitásra, az megintésre, jobbitásra és az megfedésre, hog' tökellertes legy-
en az Istennec embere. Melly ördögi dihőség azért azt költeni, hogy az
Irással valo éléff czac ideig tartó és elmulando volt, maga az, az Istennec fiait

*1. Tim. 4.
verf. 13.
2. Tim. 8.
verf. 16.*

az ő teklelleségöknek mind az legutólsó és legfelső cillyokig vezet? Annak felőtte erre is örömeft hallanéc tollóc feleletet, hogyha őc más kü-lőmb lelket vóttene el, hogy nem az mellyet az Ur Christus az ő tanit-ványinac igitt? Alég hihetem hogy az fédelgestül annira elragattassanac és elrázattassanac, hogy azzal merjenec kérkedni, noha felőtte igen efe-lyősséc és főrnycen dihoskódne. Minemü Léleknec monda pedig U-runc, hogy lenne az, az mellyet ő nékiec igérne? olyan, tudniillíc az melly nem ő magátul főlna, hanem az melly őket megemlekeztetné, és nékiec hívekbe adnája, finte azonokat, az mire ő azokat annakelött főval tanit-totta. Annakokaért tifti ez az fient Léleknec, az melly minékünc igér-tetött, nem hogy ő uy és az elött hallatlan és nem értött jelentéfekeket költ-sőn, avagy valami uy tudománt kohollyon, az melly által mi az Evangeli-umnac megemert és bevött tudományatul elvezettessünc és elvonyat-tassunc: hanem hogy ő finte ugyan azon tudománt, az melly miné-künc az Evangelium által adatic és ajánlattatic, az mi híveinkben meg-peczétellye.

Joh. 11. v. 13.

2. Pet. 1. v. 39.

2. Honnét könnyen megérthettyüc, hogy emberne az fient Irást olvasnia kellyen, halgatni, és valóban megkellyen gondolni, hogyha az I-stennec lelkénec hafnát akarjuc venni. (az mint hogy fient Petenís diczeri azoknac valóságos ferénységeket, az kic főrgalmatoson követéc az Pro-fetái tudománt, és azt figyelmetesen meggondoltac, az melly noha mayd elmultnac látathatott volna lenni, minekutanna immar az Evangeliumnac világa feltamadott volna) ez ellenben pedig, ha midőn valamely lélec, az Isteni igénec bölcsesége kivul, más egyéb tudománt fitogatna, és reánc akarná kötni, azt méltan hiában valónac és hazugnac kellyen tartanunc. Mert mi lehetne egyéb belőle? Midőn az Satan vilagofságnac angyalá-va változtotta magát, miczoda méltosága és beczületti lehetne nálunc az Isten lelkénec, hogy ha az valami bizonyos esmertető jegy által meg nem válaftatnéc az őrdögütl az hazug lélektül? Es bizonyára elég világoson, és valósággal megválaftatott az Urnac főaua és beféde által: czakhogy ez nyomorult emberc vakmerő kinyeségből az őnnön veszedelmekre és kárhozattyokra tévelgenec, az mellyec az Istennec lelkét, főckal inkább ő magoknál, hogy né mint az Istennél keresic. De őc itt azt vetic elő, hogy az, az fient Léleknec, az mellynec mindenec engedelemmel tartoznac, gyalazattyára és kissebségére lenne, hogy ha ő az fient Irásnac alája vetternéc. Szinte mintha az f. Léleknec az volna gyalazattyára, hogy ő magához min-denkor hasonlo és mindenben magával egyenlő, és eggyező, mindenkor egyféle tudománt visel és tanit, és soha magával nem ellenkezie? Ugy va-gyon hogyha emberi, angyali, avagy más egyéb regula, és mértéc ferint probaltatnéc

balatnéc meg, tehát ugy oftan itilhetné az ember, hogy más mestersége a-lá, sőt még hogy főlgalat aláis vetterött. Midőn pedig az őnnön maga-val egybevettetic, és az minemü ő annyiban tölunc megfemléltetic és meg-gődoltatic, ki mondaná hogy az fient Lélec az által gyalaztatnéc és károm-lattatnéc? De ilyen módonis (azt mondgyac őc) hogy ugyan probaltatic: Megvallom, ugy vagy on: de olly próbálással, az mellyel ő akarja, hogy az ő felséges méltosága mi nálunc megbizonyitasséc és megerősítesséc. Né-künc méltan meg kell elege dnünc azzal, hogy ő magát nékünc czac meg-jelentiis: De hogy az ő neve alatt, az Satannac lelke ne czuffon máffion, meg akar tölunc esinertetni az ő ábrázattya ferint, az mellyet ő az fient Irás-ban bényomott. ő elkezdője és eredeti az fient Irásnac, nem lehet az ért-változando, sem pedig magátul külfőbző, és magával ellenkező. Anna-kokaért az minemünc egyfer az Irásban magát megjelentette, azon vol-tában vagy on és megmarad abban mind őrdöcké, és ez nincz gyalazattyára ő néki sem kissebségére: hanem ha azt tarttyuc tiftességnec és beczület-nec, midőn valaki őnnön magátul elhasonlik, és magával ellenkező leend.

7. Hogy pedig azzal káronkodnac, hogy mi az ollyan betün fekfünc az melly megől, abban láttya az ember, miképpen bünteti az Isten ő benne az fient Irásnac megverését. Mert eléggé nyilván vagy on, hogy fient Pála-zon az helyen az hamis apastaloc ellen hartzol, az kic midőn az Christus-nélkül való Törvényt tanítottac volna, azzal az népet elvontac az Uy Te-stamentomnac ez jótéteményétől, az mellyben az Ur Christus magát az hívek főz kötelezie, és magát nékiec igiri, hogy ő, az ő törvényét azoknac el-méjekbe bémerti, és hívekbe beírja. Megholt betü annakokaért azok-nac, és az Urnac Törvénye megőli azokat, az kic azt az Christus kegyelmé-tül elfakastván olvasác, és az hívet meg né illeti sem inditya, hanem czac az főleken zeneg. Mikoron pedig az fient Lélec által az hívbe valósággal és erőssen bényomatic, midőn az Christust véle hozza, ugy oftan az élet-nec igéje, az melly megtéríti az lelkeket, és az egyigyüeket bölczecké ré-fi, &c. Az ő helyé az Apostol az ő predikállását, az f. Lélec tiftinec nevezi. Az mellyel mindékétségnélkül azt jeléri, hogy az f. Lélec az ő igazságával, az mellyet az Irásba kimutatott, és megjelétött, magát oll'igé ő fővekötötte, hogy ő az ő erejét és műkalkodását ackor kezdgye oftan és gyakorollya, és megmutassá, mikor az ige illendő beczülettel halgattatic és bevettetic. Es ezzel nem ellenkezie az mi előb módatott, hogy minékünc az ige nem ki-váltképpen bizonyos, hanem ha az, az fient Léleknec bizonyitása által meg-erősítetic. Mert az Ur az ő Igénec és Lelkénec bizonyos voltát, az mell' által az bizoyosoc vagy üc, hogy az az ő igéje és ő Lelke, elfakastha-tatlanképpen ő hívekötötte és foglalta: hogy az igénec tellyés és tőkellertes

2. Cor. 1. v. 8.

2. Cor. 3. v. 8.
Pfal. 19.

beczülleti gyökereznéc az mi szívünkben, midőn az lélec onnét kitündöklic, az melly czelekefi, hogy mi ez világosság által az igében láfuc az Istenec fiút: Hogy miis visontag az lelket, minden czalatság, és tévelgéstül valo felelemnélkül bevégyüc, midőn mi ötet az ő képében, az az, az ő igéjében megismerjüc. Ez bizonyial így vagyon, mert az Isten az ő igéjét nem azért adta, hogy ő azzal magát egy kevés ideig mutogatná, és ostan azt az fiut Léleknec eljövetele által menten ismet elvenné és eltörtené: hanem fiute azon fiut Lelket, az mellynec ereje által ő az igét adta, küldte alá mennyekből, hogy ő az ő dolgait, az igénc megérőllitése és bizonyitása által eltellyesítene és véghez vinné. Illyen módon nyitotta meg Christus az Emausba menő két tanítványoknak értelmeket, nem hogy azoc az Irást elvetvén, magokban bölczeké termene, hanem hogy az Irást értenéjéc. Hasonlatosképpen fiut Pális, midőn ő az Thessalonikabélieket intenéje, hogy őcaz Istenec lelkét meg ne oltanác, nem visí őket az éles élmelkedésekre, avagy az Isten igéje kívül valo hasontalan gondolatokra: hanem mingyart az tefi hozzája, hogy az Profeciakat meg ne vesséc. Melly által kétségnélkül azt adgya érteniec, hog' az Léleknec világossága elrekkentetic és megoltatic, mihelt az profeciác megverterne megutálatnác. Mit mondhatnác ehöz ez földvalkodott, és elméjekben elragattatott eselyösködő emberek, mellyec azt tarttyác az leg drágalarosb megvilágosításnác, hogy midőn az Isten igéjét elhadgyác, és tellyeséggel fielen tefic, és az ő tulaydon álmodozásokat nagy kényeffen és vakmerőjen állattyác annachelyébe? Az illenéc bizonyára az Isten fiahoz, hogy sokkal értelmesbec jozanabbac, és job gondvifelőc volnánac; Mellyec az mint láttyác, hogy az fiut Léleknélkül az igazságnac minden világátul megfoztassanac; azonképpen tudgyác aztis, hogy az Istenec megiratott igéje legyen az esköz, az melly által az Ur Isten az ő lelkénc világosítását, közli az ő hiveivel. Mert őc semmi egyéb lelket nem tudnac annál, az melly az Apaftalokban lákozott, és azoc által: az melly Léleknec tanitása által őc fiutelen megemlekezettene és megintettene az Isten igéjének halgatására.

Luc. 24.
vers. 27.

1. Theff. 5.
vers. 19. 20.

TIZEDIC

TIZEDIC RÉF.

Hogy az Sz. Irás az Igas Istent minden pogányoc Isteneinec ellene állattya, hogy minden babonáságot, bálványozást, és hamis isteni tisztelgetet elhagyasson és eltöröllyön.

Mivelhogy azért ez ideig arról töttünc tanitást, hogy noha az Istenec esmereti, az melly minékünc ez világnac ekés épületiben, és minden teremtet állatokban bizonyára elég láttatofon és világoson ábrázatséc és adatséc elöncben, de mindazonáltal ez mostani időben minékünc az Isten igéjében sokkal hathatobban és világosban kijelentetic. Immáran azért munkára méltó, hogy megláffuc és meggondollyuc, hogy ha az Isten minékünkis az Irásban magát úgy megjelentie, és esmerünc adgyaé, az mint az elött megértöc, hogy ő az ő dolgaiban vagyon kiábrázolva? Bizonyára hofsu dolog volna ez, hogy ha valaki valóban és bővségeffen akarná megmagyarázni. De én megelégsém azzal, hogy ha valami kicsiny eligazítást mutatandoc, az melly által az Isten felősvic meginterven, tudhatsác, mit kellyen az Isten felől az Irásban kiválképpen tudakoznioc és tanulnioc, és egy fiut mind ez illyen tudakozásnác és tanuságnac bizonyos tizilyára vezéreltesene. Nem illetem itt még meg az kiválképpen valo fiövetségét, az melly által az Isten az Abrahamnác nemezetét az egyéb népektül elválastotta. Mert midőn ingyen valo kegyelméből és irgalmasságából fiaivá fogatta azokat, a kic az elött ellenségi voltanac, menten megváltónac jelentetött lenni: De itt mi még az Istenec czac arról az esmeretiről fiöllunc, az melly ez világnac teremtésében áll, és nem terjed az közbenjáró Christusra. Noha pedig maydan egy nihány mondasokat kell az Úy Testamentumból béhoznom, (az minthogy azoc által az teremtet Istenec mind hatalmassága, smind pedig gondvifilése az teremtet dolgoknak naponkint valo megtartásában, megbizonyitatic) mindazon által akarom arról az keresztyn olvasót megnitenem, mi legyen az én mostani igyekezetem, hogy valaki az feltött cilon ki ne lépjéc: Hogy tudni illic ezuttal elég azt tudnunc, miképpen az mennek és földnec teremtet Istene, ez világot, az mellyet teremtet, mostanis naponkint vezérli és megtartya. Diczertetic pedig fiellyel az Irásban, mind az ő atyai jóvolta, és mind az ő késakarattya az ő mindenféle jótéreményinec velünc valo közlésére: és egy fiut mind az ő kemény itelene példáiis adatnác elöncben, az mellyec megjelentic, hogy ő igaz birolegyen, ki az emberek nec vétkeket megbünteti, kiválképpen pedig midőn az ő engedelmessége az kemény nyakúakon semmit nem fog-

2. De némely bizonyos helyeken még világosab megírások is adatnak élőkben, az mellyekben minékünc az ő terméket érint való sine, mint egy neminemű ábrázatban semünc eleibe mutatattic. Mert midőnantaz ő ábrázatját Mozes megírja, bizonyára úgy tettic, mintha ő rövid szóval egybe akart volna foglalni mindent, valamit az embernek ő fölöle megtudni sükség. JEHOVA, JEHOVA, (ugymond) az Ur, Ur, kegyelmes és irgalmas Isten, engedelmes és nagy irgalmú, és igazmondó, ki az te irgalmasságot kiterjesztetted ezer iziglen, ki megboczárod az hamisságot és vétkeket, kielőtt még az ártatlan, sem leszen ártatlan, ki az atyáknak álnokságokat az ő fiaikban megtorolod. Az mellyben minékünc meg kell gondolnunc, hogy az Istennek öröké való volta és állatya; hogy őnőn magában megáll, jelentetic azon az ő kettő nevezetett diczóság nagy JEHOVA néven. Es ostán, hogy az ő terméketi, és ereje előfámlaltatnac, az mellyec által mi nekünc élőkbe irattatic, nem az miczoda ő legyen őmagában, hanem minemű kedvel legyen mihozzánc, hogy ez ő esmereti, sokal inkább állyon az eleven és indultatos megérzésben, hogy nem az pusztá tudományban, és fennyen repeső gondolatokban. Hallyc aztis hogy finte ugyan azon jófágos czelekedetec fámlaltatnac ittegyen elő, az mellyeket oda fel megmutattunc, hogy az mellyec az egekben és az földkerekségből kitündöklenc, ugymint tudniillic az ő engedelmeisége, jóvólta, irgalmassága, igazsága, itileti, igazmondó volta, mert az ő ereje és mindenható volta, ez ő ELOHIM, azaz, Isten, neve alatt vagyon befoglalva. Szinte ezen titulussal és igékkel felségesen megtisztelic őtet az Profétákis, midőn az ő fent nevét tellyeségesen és legfellyeb diczerni és magasztalni akarjác. Es hogy sok ékes mondásokat nekellyen egyberakáfolnunc, mostansággal legyen elég minékünc ez egyetlen egy Psalmus, az mellyben minden ő Jóságinc, egész summája oly szép helyes soritással előfámlaltatic, hogy azokból semmi elhagyatni nelátrathaséc. Es mindazáltal ott semmi nem nevezetetic, az mi az teremtett dolgokban meg nem látathatnéc, olly igen voltaképpen megérezzúc, hogy az Isten igazán finte ollyan Isten legyen, az minemünc magát az ő Igejében jelentic és magyarázza. Az Jeremias profetanál, midőn meghirdeti miczodánac akarna ő mi tollünc esmertetni, nem él ott olly tellyeséges megírással, de az értelme finte azon. Az ki diczekedic, ugymond, az diczekedic azzal, hogy engemet esmér, hogy én vagyoc az Ur, az ki czeleke sem irgalmasságot, itileti, és igazságot az földön. Ez három cikelyöket bizonyára igen sükség minékünc megésmernünc és megérrünc: Az ő irgalmasságát, az mellyben egyedül, vagyon minden mi örök

Psal. 145.

Jerem. 9. v.
23.

mi örök idővésségünc és bodogfagunc helyhezette: Az ő Itiletic, az mellyet naponkint gyakorol az istentelenec ellen, és az mellyet ő sokal keményebbé halaszt azoknac örök veszedelmekre: Az ő Igasságát, az melly által az hivec megtartatnac, és legkegyelmessébben eltáptatnac, és megőriztetnec. Ez három cikelyec által, az mellyeket az profeta így ősvéfoglal, megmutattya azt hogy bővségesen elég ez te néked, az mellyel az Istenben diczekedhelsél. Es mindazáltal ezzel itt nem hagyatic ki, sem az ő igazmondása, sem mindenhatósága, sem fiensége, sem pedig jóvólta. Mert mint álhatna meg az ő igazságánac, irgalmasságánac és itiletinec esmereti, az melly ott megkivántatic, hogyha az nem az ő változhatatlan igaz mondóságán volna fundáltatva? Es mint hihetné az ember, hogy ő ez földnek kerekességét itilettel és igazsággal vezérellye, midőn ember az ő mindenható erejét, nem ertené és nem esmerné? Honnét vagyon pedig egyebünnét az ő irgalmassága, hanem egyedül czac az ő jóvóltából? Vegézetre, hogyha minden ő utai, irgalmassag, itilet, és igazság, tehát azokban is hasonlatosképpen tündöklenc az ő fiensége. Továbbá az Istennek esmereti, az melly mi nekünc az Szent írásban élőkbe adatic, semmi egyéb rzilra és hasonra nem igazitatott, hanem azra az esmeretre, az melly az teremtett dolgokban benyomattatott, és azokból kitündöklenc: Tudniillic gerjést és édeséget minket előfater az Istennek felelmére, és annakuránna az hitre: hogy tudniillic, mi, mind az mi életünknek tellyes ártatlanfágával, mind pedig igaz engedelmeiséggel, képmutatás nélkül folgallyunc ő néki es végre tellyeséggel egyedül czac az ő jóvóltához ragazkodgyunc, és azon tanullyunc megnyugodni.

3. De az én igyekezetem itt ez, hogy az Isten esmeretiről való köz tudománac czac summáját rövideden ősvéfedgyem és együvé foglallyam. Es előfater az keresztyén olvasóc ezt vegyéc jól esekbe, hogy az fent írás, hogy minket az igaz Istenhöz térítlen és vigyen, egy általlyában nyilván kirekesti és megveti az pogányoknak minden bálvány Isteneket, mivelhogy az bálványozás által mayd minden időben és minden helyekben az igaz Isteni folgálat meg ferteztetött és felforgatott volt. Igaz az, hogy sólt ember minden időben az egy igaz Istenről. Mert még azokis, az mellyec nagy sereg isteneket tiszteltek, valamennyfater az terméket érint való értelemből, és okosfágac vezereséből sóltanac, czac eggyessen, ez Isten, egy névvel és egy szóval eltenec mintha eggyetlen egy Istennel meg elegendnéc, és nem többet, hanem egyedül czac egy Istent esmernénc. Es ezt nagy bölcsen esébe vörte az fent Justinus Martyr, az melly értelemmel és ez végre egy

könyvet szerzett az isteni Monarchiáról, avagy az Istenec egyedül való regnálásáról, hogy az egyedül czac ő maga tanácsából és hatalmából minden tanácsosoc és segétoknélkül vezérellyen mindeneket, az melly könyvben ez fient Martyr soc bizonságoval megmutattya, hogy minden embereknek fivékbe béiratott és bémertetött legyen, hogy czac egy Isten legyen. Szinte azont bizonyittya az Tertullianus az köz fokas fient való állásnak módgyából. Mivelhogy mind feregestül, együl egyig, az ő hiába való és Istentelen dolgok által vonyattattac, avagy rohantanac az hamis és hitvány költött dolgokra, és az ő értelmec olly igen meghíjult és meghomályosodott: mind azoc, valamiket őc az egy igaz Isten felől az természetből tattanac és tartottanac, őnekic semmit egyebet nem használtac, hanem czac, hogy magoc menthetetlenec lennénc. Mert az legbölczebbekis közzülőc, az ő elmejóknec czavargo tévölgésit, szemlátomást kimutattya, midőn azt kéri és ohaytyác, hogy ő nekic valamely egy Isten segítségével legyen: és ecképpen bizontalan Istent imádnac és hinac segítségül. Ide járul imez efitis: mivelhogy őc az Istenec soc külömbkülömb természetit költöttéc, noha nem finte olly gorombául és balgatágul értettek és állottak mint az köznép, az Jupiterről, Mercuriustól, Minerváról, és egyéb balványokrol, de ugyan őc sem voltac az őrdőgnec álnokságátul szabadoc és mentségesec. Es immáran másuttis megmondottac, hogy az Philosophusokis, akar őc melly menedeket nagy álnoc okofsággal kigondoltac és találtakis, de az Istentől való elfakadásnak vétkétül ugyan nem menthetéc ugy magokat; és ez gyalázatos bünt rölloc ugy el nem hárihattac, hogy tollőc az Istenec igazsága meg nem homályosítarott és meg nem ferteztetött volna. Annakokaért Habakukis, midőn minden balványokat közönséggel kárhoztatott volna, azt paranczolla, hogy az Isten az ő templomában keresetséoc, hogy az hivec semmi egyéb Istent bé nevegyenec, hanem czac az melly magát az ő igejében megjelentötte.

TIZENEGGYEDIC RESZ.

*Hogy bűn és hamiság legyen az Istenec látható ábrázatot formálni és költeni, és hogy azok közönséggel mindnyájan elfakadnac az igaz Istentől, valakic magoknac balványt emel-
nec.*

AZ mint pedig hogy az fient Irás akarván segiteni az embereknek goromba és tompa elméjőket, egyigyü és közmódon fokott állani; az
zopkép-

zonképpen midőn az Igaz Istent az hamis istenektől meg akarja választani, őtet kiváltképpen az goromba és csinált képec ellenébe helyhezterti: nem azért bizonyára, hogy azokat illendőknec és igazaknac tartaná, az miket az Philosophusoc ékesben és mesterségesben tanitnac és irnac, hogy nem mint az balványoc volnának; hanem hogy annyival inkább kimutassa az világnac bolondságát, és egefogyott voltát az Istenec keresésében, valamiglen akarki az őnnön maga gondolatín czüg, és az magarul foralt dologhoz ragazkodik. Annakokaért az Istenec kiváltképpen való megirása, az melly látratic félyel az Irásban, és minden egyéb isteneket egyaltalyában kirekeft, az földhöz vér, és semmivé teszen mindent, valamit az emberec az őnnön alitásokból és vélekedésekből istenség gyanánt tartnac, költne, és koholnac. Mert az Isten őnnön maga egyedül illendő és elégséges bizonsága az ő Istenségénc. Azonközben, mivelhogy ez baromi értetlenség és megvakult kemény nyakság, megfállotta és elfoglalta az egész világot, ugyhogy minden, látható formáját és képet kívánnyá látni az Istenec, és illyenképpen fából, kőből, aranyból, ezüftből, és egyéb holt és romlando dolgokból isteneket formáltac és csináltac: erősen meg kell azért nekünc ez fundamentomat tartanunc, hogy az Istenec diczősége, ez átkozott istentelen hazugság által meggyalázatic és megfertezetic, valamennyifet őnéki akarmelly tenített állatnac képe és formája tulaydonitatic, és ő rea költetic. Es ennekokaért az Isten, minekutánna az törvényben az Istenségénc diczőséget egyedül czac ő magának tulaydonította és voltaképpen elvullotta f foglalta, holott abból tanítani akar, minemü isteni folgálatot jóvallana, vagy megvetne, menten hozza téfi: Ne csinálly te magadnac semmi képet, és semminemü hasonlatofságot. Melly igéckel az mi kinyefségünket zabolazza, hogy mi őtet valami látható ábrázatba künni és kiabrázni ne merjüc és ne próballyuc. Es azon helyen rövid főval előfámlál minden formákat és ábrázatokat, az mellyek által az babonás emberek ackorban és régen az előttis, az ő igazságát kezdetéc hazugságra fordítani. Mert tudván vagyon hogy az Persiaic, az Napot imádtac: valamennyi czillagot az égen láttac az bolond pogányokis, annyi isteneket költötténec magoknac. Es mayd semmi vad állat nem volt, az mellyet az Egyiptomiac Isten ábrázattyanac nem tartottac volna. De az Görögöc magokat valamennyivel bölczebbeknek tartottac, hogy őc az istent emberi ábrázatban tiszteltéc. Maga az Isten nem veti és nem hasonlittya az képet egybe, mintha egyic az istenec illendőb és alkotatosb képe lehetne, az másic pedig arra illetlenb és alkotatlanb volna, hanem egy általlyában megvét egyaránt minden balványokat, festéseket és egyéb jegyeket, semmit ki nem vétén azok-

ban, az mellyeket az babonás emberek gondoltaczt alitván hogy az Isten azokban közelb és kegyelmesb volna ő hozzájoc.

Deut. 4. 15.

2. Esetz könyü megérteni azokbol az okokbol, az mellyeket az Isten az bálványoc megtiltásához tescen. Előster az Mosesnél; Megemlekezzel, hogy az Úr állott te veled az Horebnek völgyében, hallotrad az ő szavát, de semmi ábrázatot nem láttál. Annakokaert forgalmatoson otalmazd magadat, hogy meg ne czalattásál, és magadnac valami képet és hasonlatóságot ne csinálly, &c. Látyucittegyen melly nyilván-sággal ellene vessé az Isten az ő szavát és igejét mindenfele ábrázatoknac és képeknek, hogy mi megtudgyuczt, hogy azoc mindnyájan elfakadnac azt Istentől, valakic látható formáját és képet kíványac ő néki. Az profetác közzül elég nekünc egyedül az Esaias, az melly az többinél sokkal erősebben állattya, és beűsegesben megmutattya, hogy az Istenec dicző Felsége, az distelen és alhatatlan formákkal és költött dolgokkal fertelen meggyaláztatic és megmoczkoltatic, midőn az, az ki testnélkül vagyon, valamelly testi materiahoz és testes dologhoz hasonlatic; az ki láthatatlan, valami látható bálványhoz; az mi Lelec, olly dologhoz, az melly lelketlen: az ki megmérhetetlen és véghetetlen, valamelly darab fahoz, kőhöz avagy aranyhoz hasonlatic. Szinte illyen módon állattya és rekeszti Szent Pális: mivelhogy mi az Istenec nemzeti vagyunc, nem kell azt alitanunc, hogy az Isten az aranyhoz, vagy ezüsthöz, avagy valamelly mesterséggel faragott kőhöz, avagy akar mi emberi találmányhoz legyen hasonlatos. Innét azért nyilván vagyon, hogy minden ávégre felemelt bálvány képec, minden arra írott ábrázatoc és festéséc, hogy azoc Isten kepei legyenec, az Istenec semmi képpen nem kellene, és olly igen nem tettezenec, ugy mint az ő dicző Felségének megferteztetői, és meg moczkolási. Nemis czuda hogy az Szent Lélec mennyekből illyen mondásokkal menydörög és villamlic alá, holott ő még az nyomorult vac bálványozót őmagátis arra késeriti, hogy innét az földröl is illyetén vallást tegyen. Mert joltudgya ember az Senecana panaszát, az melly Augustonnál olvastatic: Az Szent és halhatatlan isteneket, ugymond, az kiket nem kell megbántani és séttetni, legaláb való rosz hivány dologban avattya és szentelic, és emberi s' oktalan állati ábrázatot vonfnac azokra. Sőt némellyec ugyis formállyac és csinállyac azokat, hogy egyfermind ferfiac és aszonyoc, avagy két természetűec legyenec, avagy külömkülömb testeket költne, és formálnac nekic, az mellyeket őstani isteneknek nevezne. Az mellyec, ha megelevenednéne, és járnac, az emberek tollóc elifonyodnanc, és őket oktalan tengeri czudákna tartanac. Innét ismetlen elég világosan megtettzic, melly rotthat és roszhas

Esa. 40. 18.
41. 7. 29. és
45. 9. 46.
7. 3.

Aa. 17. 29.

Lib 1. De Civ.
vit. Dei. c. 10.

tolda-

toldalekockal foltozgattyac és segitic magokat az képeknek Patronusi és otalmazo atyai, midőn azt vetic elő, hogy azért voltanac az Sidoktól az bálvány képec megtiltva, mivelhogy az Bálványimadásra és babonáságra őc halylandóc voltanac: Szinte mintha az czac az egy népre tartozné, az mit az Isten az ő öröké való állattya, és az természetec elfakasthatatlan rendiből megjelentött és kiadott. Maga szent Pális nem az Sidoknac, hanem az Athenásbélieknek és pagányoknac állott, midőn az Isten képenec formálásában való tévelgéseket feddené és meghamissitaná.

3. Kijlentette jollehet az Isten néha bizonyos jegyec által az ő Istenségének jelen voltát, ugyannyira, hogy szinről szinre mondatné láttatni. De mind azoc az jegyec, az mellyeket ő valaha válastott az embereknek való megjelenésre, igen illendóc és alkotmatosoc voltanac arra, hogy azoc által az nép tanitátné, és hogy egyfermind nyilván-sággal megnitene, és megemlekeztetné az emberec, hogy az Istenségnek állattya és valósága, láthatatlan és megfoghatatlan volna. Mert noha az kő, füst, és tüzláng, jegyei voltanac az jelen való mennyei Diczőségnek, de ezekis mintegy zabolát vetőtte az népnek szájába, és minden emberecnek füvetek hátra vontac és megkorlatoltac, hogy fellyeb hágni ne igyekezene. Annakokaert ő magais Moses (az kinéc ő magát noha egyebec felött legnyájasban és világosban jelentötte meg) az ő könyörgésével szent Pális nem tehette és meg nem nyerhette, hogy az Istenec szinét láthatná. Sőt ez felelerőt vötte, hogy czac egy ember sem láthatná meg azt az nagy ründöklő fényeséget. Az szent Lélec, galambnac szine alatt jelent meg: de mivelhogy az mingyárt ismét elenyéskett, ki nem láttya, hogy az illy jegyec által, az melly olly kevés ideig tartott, migintettec és tanitattac arra, hogy elhidgyec azt, hogy az szent Lélec láthatatlan legyen? Hogy azoc, az ő kegyelmével és erejével megelégedvén, az szent Léleknec semmi formáját és látható képét ne keressné. Et noha az Úr Isten néha emberi ábrázatban jelent meg, de az ugyan semmi egyéb nem volt, hanem czac mint egy első szengeni kostolirása és kézületi az Christusban való jóvendő megjelenésnek. Innen vagyon hogy az Sidoknakis soha meg nem engedtetött, hogy ez szin alatt, emberi ábrázatban az Istenec képet emelnéne. Az kegyelemnek székiis, az mellyről az Isten az Törvény alatt, az ő erejének jelen voltát kijlentötte és megmutatta, ugy volt kézületve, hogy világosan megéitette, hogy az Istenségnek ez volna legjobb meglátása, midőn az füvec ő rayra való czudalkozás által felegyenesednéne és fellyeb emelkednéne, mivelhogy a Cherubinoc azt az ő kiterjesztett szárnyaikkal befedeznéjéc, és az szuporlat azt elfödezné: és szinte azon helyis, az mellyen ő állott, mivelhogy messze volna oda hátra az

Deut. 4. 11.

Exod. 31. v.

13.

Matt. 3. v. 16.

Exod. 25. v.

17. 18. 21.

templumban, az eléggé elröytenéje. Nyilván való dolog azért, hogy igen kabác és bolondoc azoc, az kic az Istenec és az fiemek nec képeit, az Cherubim példájával akarjac mentegetni és óralmazni. Mert kérdlec, mit jegyez nec azoc az képeczkéc egyebet, hanem hogy az bálványoc és az képec nem vólnanac illendoc, sem hafnosoc az Isten titkainac jegyzésére és kiábrázolására? Mivelhogy azért vóltac csináltatva, hogy nem czac az emberi femeket tiltanac, midön az ő fányockal befedeznéc az kegyelem fekit, hanem minden emberi okofságot és külső érzékenséget az Istenec meglátásatul elhaytanánac, és ecképpen az emberek nec vakmerő bátorkodásokat megtartoztatnác és hatra vonnác. Ide járul azis, hogy az profetac, az Serafimokat, az mellyec ő nékiec látásban voltanac megmutattatván, befedezett ortzával injac mi előmbe: mellyel azt jelentic, hogy az Isteni diczőség nec fénye és világosága olly igen felotte nagy legyen, hogy azt még az angyalok is, igyenessen nem nézhetic, és hogy czac az kis fikráczkák is, mellyec az angyalokban tündöklenc, az mi fiemeinc elől elvadnac röytervén. Noha minden igazán itilóc megvallyac, hogy az Cherubimoc, az mellyekről mimost főllunc, az törvénnec régi tanításához és fenytikéhez tartoztanac. Illetlen dolog azért őket az bálványok példájára elővénnünc, hogy az mi időnkben főlgállanac. Meit imár az a gyermeki idő, hogy igy főllyac, elmult, az melly időre, ez illyen elementák és elkezdésre való gyermeki tanítáfac voltanac igazitva és rendeltetve. Es bizonyára bűn és nagy fégyen, hogy az tiftátalan pogány autoroc és könyv szerzőc, job és értelmesb magyarázói az Isten törvényenec, hogy nem az Papiśc. Juvenalis czufollya az Sidokat, és azt hánnya femekre, hogy őc az tifta kódoók őt, és az égnec istenségét imádnác. Elfordultól főll jollehet és istentelen módon, mindazáltal holott ragadván azt, hogy az Sidoknál valamiképe vólna az Istenec, sockal igazábban főll, hogy nem mint az Papiśc, az kic azt czaczogjac, hogy az Istenec vólt legyen valami láthatóképe az Sidoknál. Hogy pedig az a nép olly buzgosággal, és erős kivánsággal rohan és futott az bálványokra, és képeckel mindent, ugy eltöltött, miként az bővségés forrásból az viz nagy fűrűséggel kibuzdul és árad. Abbol mi sockal inkább azt tanullyuc meg, hogy melly igen haylandóc legyünc mi természetünc ferint az bálványozásra, hogy midön ez gyalázatos vétket, az melly minden embereckel közönséggel vélec termett: egyedül czac az Sidokra akarjac háritani, mimagunknac az mi romlott természetünkben, és az bálványozásra való éktelen kivanáginkban nekedveskedgünc és ne hizelkedgünc, mintha mi reane az az bálványozásra való kivánság el nem ragatt volna, és ecképpen ez veszedelmes es halalos bátorságban el ne aludgyünc.

Esa. 6. vers. 2.
& 1. vers. 6.

Saty. 14.

4. Szinte

4. Szinte erre néz azis, az mit fiert David mond; Az pogányoknac bálvány istenec ezüst és arany, és emberek keze nec munkaji. Mert azon materiából, az miből azoc csináltatnac, itili meg az Profeta hog' azoc semiképpen nem istenec, az mellyek nec képec arany és ezüst, és ezt megvallott dologért véfi, hogy valamit mi az minnen okofságunkból és értelmességünkől az Isten felől kébzünc és magükben ábrázolunc, az mind czupán bolondlag, és merő azon hiába való álom legyen. Azért nevez pedig örömeftben aranyat és ezüstöt, hogy nem agyagot avagy kővet, hogy az arannac és ezüst nec az ő fűp fenyelege és drága böczös vólt, az bálványoknac tekintetes méltoságot, és nállunc beczületett ne ferzene. Mindazáltal közönségesen azt állatya és rekefti, hogy semmi nincz hihetetlenb, hogy akarmelly holt dologból és materiából istenec kohlathafnac és kovaczolathafnac. Azonközben nem kevesbé forgattya és üzi az másic ticzekeltis, tudni illic hogy az halandó emberek az vakmerő bolond bátorságban és merésében felotte igen felemelic és felvetic magokar, midön arra meric fejeket vetni, hogy az élő és elmulthatlan Istenec diczőségét, az ő holt bálványoknac engedic és adgyac, maga ő magoknak is még az önnön mulando lehelletökertis minden szempillantásban másunnat kellyen vennic és fivnioc. Hisem meg kell vallani az ember nec, hogy ő ollyan mint amaz Ephemeron nevű állatoczka, az melly czac egy napot él: mint akarja tehát ő azt öröcké való Istenec tartani, az mit önnön maga valami értzből uyjonnan csinált Istenec? Mert honnan vagy on az bálványoknac eredetec és kezdetec, hanem egyedül az emberek nec jöttetékből? Annakokaért méltan czufollya őket az pogány Poéta, ilyen igéckel: En elein olay tőröc vóltam, es hafontalan fá, mikor az álts kételkedett azon, hogy ha én belölem feket csinállyoné, avagy Istent, &c és ostan inkább tettéc neki hogy Isten legyen belöle. Bezzeg ugy az földi embereczké nec az melly minden orában és szempillantásban kilehelli az ő életét, kellyen az ő faragczálása által olly hatalmánac lenni, hogy az Istenec nevét és diczőséget valamelly holt bálvánnac tulaydonithafsa. De mivelhogy ez Poéta egy Istentelen Epicureus volt, és semmi religióval nem gondolt, miis hagyunc beket az ő czufolo befedenec, és az ő hozzá hasonloknac trefajokat utra boczáfuc. Es inkább ez sértegesen bennünket, sőt tellyességgel megfaggassa és általjárja az mi fivünket az Profetac imez kemény megfeddésle, mellyel azt mondgya: Hogy azoc tellyességgel megbodultac és eftenenec, az kic egy valamelly fával, az kementzét befütic, melegitic magokat, kenyért sütnec, huft főznec, vagy sütnéc, és annac az fanac maradéc tőkejéből Istent faragezálnac, és átfolnac, és az előtt letérdepel nec imádkozni. Annakokaért másutt őket nem czac az Tör-

Pfal. 115. v
& 135. v. 15.

Horat. Ser. 1.
Satyr. 8.

Esa. 44. v. 12.

Esa. 40. v. 12.

K 3

vényből téfi és bizonyítja bünsődcké, hanem aztis semekre hánnya, hogy őc az földnec fundamentomából annyit nem tanultac, hogy tudni illic semmi illetlen dolog ninczen, mint az Istent az melly megmérhetetlen és megfoghatatlan, őt lábnyomni hofkaságra faragni és festeni. De ugyan mégis az mindennapi példa, és gonof hokas megmutattya, hogy ez ilyen oktan álmodozás, az melly az természetnec folyásával és rendivel nyilvánfaggal ellenkezie, az emberrel véle fületic, és, oh jáy, ugyan természetivé változott? Tovabba eztis meg kell tudni, hogy az Irás, midőn az embereknek babonás költött dolgokat és találmányokat akarja feddeni és kárhoztatni, gyakorta él ez állásnec módgyával, Hogy azoc embereknek kezoc czinalmányi, ugymint az mellyeknek sem eredetec sem kezdetec nincz az Ur paranczolattyaiból: Hogy ez fundamentom megmozdithatatlanul és erőssen megálljon: Hogy minden Isteni szolgálac, az mellyet az emberek ő magoktul gondolnac és költne, utálatosság legyen az Ur Isten előtt. Még ennélis keményekben neheziti és főrnnyiti ez vétket az Profeta az sőtárban, ugymint oktan bolondságot, hogy holott az emberc, az kic okofsa és értelmese teremtetnec, hogy értenec és megismerne azt, hogy minden dolog egyedül czac az Istenec ereje által inditac és vezéreltetic: elmenne, és az holt bálványhoz folyamodnac, és attul várnac segedelmet, maga azoc értelemnélkül és érzenefegnélkül vadnac. De mivelhogy az romlott természet közönséggel minden népeket, és kitértulaydonképpen és kólón, oly főrnnyü bolondá és dihórsé tesen, az Istenec Lelke végre imez rettenetes átockal dördül meg: Hasonlatosoc legyenec azokhoz az bálványokhoz az kic azokat czinállyac, és mind az kik azokban biznac. Mi pedig azt jól esünkbe vegyü, hogy az hasonlatosságoc, és az iratos festésec finte olly keményen meg legyenec tiltatván, mint az faragott bálványoc. Az melly által az Görögöknekis illetlen és bolondos sérényséec és gondviselősködéséc meghamisítac és elhárítac. Mert őc azt alittyac, hogy igen jól eljáttac legyen dolgokban, hogyha az Istent ki nem faragtac; noha az irott képeccel nagy bátran és kinyeffen katzérkodnac és hegyentelemb bálványozást üzne, hogy nem minden egyéb nemzetséec. Az Isten pedig nem czac az képfaragot tiltya meg, hogy magánac semmi balvánt ne emeljen, hanem megtilt minden egyéb mester embereketis, hogy őket ki ne ábrázollyac, mert ő elfordultol istentelenül, és az Isteni dicőfellegénec gyalázattával és kissebségével ábrázatac ugy ki.

☞ Jól tudom bizonyára, hogy az köz népnél igen köz imez beféd,

féd, hogy az képec könyvöc az tudatlan parasztoknak: Mellyet Gergely Papa mondott. De az Istenec lelké sockal külömbet mond minékünc, és ha Gergely Papa annac Scholajába ment volna, és ezen dologrol attul tanult volna, tehát soha ugy nem állott volna. Mert midőn Jeremias nyilván kimondgya, hogy az fa merő hasontalan dologt tanitson: holott Abakuc profeta tanit, hogy az bálvány kép hazugság tanito legyen, bizonyára imez közönséges regulat és tanuságot kell minékünc abból vennünc, hogy minden, valamit az emberc az képek által az Isten felől tanitnac, hijába való és hasontalan, és annakfelötte merő hazug czaládságis. Hogyha valaki ez kivétellel élne, hogy az Profetáktul azoc rongálatnánac és feddetnénec meg, az kic az képeccel istentelen babonáságra gonoful élnéne. Ezt enis örömezt megvallom, de visfontag hozzá adom imezt az mellyet könnyen jollát minden, hogy az profetac finte tellyeséggel azt az cickelt kárhoztattya, az mellyet, az Papiścac bizonyos fundamentumnac tartnac, tudni illic, hogy az képec az tudatlan embereknek könyvei. Mert az Profetac az képeket, az igaz Istennel ellenbe vetic, ugymint egymással ellenkező dolgokat, az mellyec soha őfve nem ferhetnec és eggyeségesé nem lehetnec. Ez ellenbe való tétel, mondom, hogy béhozatic és állattac azokon az helyeken, az mellyeket ez előtt előhoztam. Mivelhogy azért egyedül czac egy igaz Isten vagyon, az mellyet az Sidok tiszteltenec, tehát visssa fordultul és hamissan találatnac és forraltatnac az látható ábrázatoc és képec, az mellyec az istent jelentséc ez jegyezéc: és minden emberc főrnnyen és rutilmassan megczalattatnac, az kic az képektül akarjac tanulni az Istenec megismeretit. Végezetre, hogy ha így nem volna az dolog, tudni illic, hogy nem hamis és czalárd esmereti volna az Istenec az az esmeret, az melly az képektül alitac hármazni: tehát az profetac illy közönségesen egy általlyában mindenütt nem kárhoztatnac. Ezt mégis elbirtam, hogy midőn mi azt tanittyuc, hogy hiába valóság és hazugság legyen az, az min az emberc igyekezne, midőn az Istent képec által akarjac kiábrázni, hogy mi ezt állatván, semmit egyebet nem czelekesünc, hanem igéröl igere czac azt fámlallyuc és hozzuc elő, az mit az profetac tanítottanac.

6. Annakfelötte, olvassa meg ember, az mit Lactantius és Eusebius, az anya fent Egyháznac régieb tanitoi közzül, ez dologrol mind ketten irtanac, és megláttya az ember, hogy őc ezt erős és kétségnélkül való fundamentumul állattya, tudni illic, hogy mindene, az miket az emberc kiábrázoltac, halandoc voltanac.

Szent Agostonis nem különben tanit ez dologrol, az ki bizvást kimondgya, hogy merő hamiság, nem czac imádni az bálvány kepeket, hanem azonokat az Istenec bizonyos helyeken czac felemelni és helheztenniis bűn legyen. Es ugyan nem mond azért semmit egyebet, hanem az mi, főc estendővel az előtt az Elibertinum Conciliumban az oda gyűlt lelki tanitoktul vólt végezve, holott ez az harmintz hatodic caput: Jónac tettzett és igaznac találatott, hogy az Egyházakban, semmi irott képec ne legyenec: hogy az, az mit imádni és tisztelni kelly, ne pingálséc és festéséc az kő falakra. Kiváltképpen pedig igen méltó amaz mondás, hogy ember azt jól meggondollya és megtartja, az mellyet fent Agoston, maítt az Varro irásából hozbè, és az önnön maga alája irásával megerősít: Hogy azoc, az kic előfer az bálvány kepeket gondolác, és ez világra béhoztác, az emberekből mind az Istenec félelmét kivóttéc, mind pedig az tévelgéseket megtöbbitöttéc. Ha ezt czac az Varro egyedül mondotta volna, talam kevesb beczületi volna: de mégis minket ugyan pirongásra indithatna, hogy az sült pogány, és mint egy letétben tápogó ember, ez világságra jutott, hogy az testes bálvány képec és iratos festéséc az Istenhöz nem illendóc, nem méltoc, hanem ő néki tisztésége ellen és gyalazattyára volók, mivelhogy az emberekből az ő felelmét kivésic, és azt megkiffébitik, és az tévölgéseket megfokasitattyac és faporittyák. Az dolog és a czelekedet bizonyára ő magában megmutattya és megbizonyítottya, hogy ez, az melly igazan, meg olly bölczen mondatott legyen: Az fent Agoston pedig ezt, az mellyet ő az Varro könyvéből vótt, mint az önnön mondását és tulaydon értelmét ugy hozza elő. Es előfer megint bennünket, hogy az Istenről valo első tévelgéséc, az mellyekben az emberec keveredtenec és akattanac, nem az bálványoktul fármaztanac, és kezdettenec, hanem hogy azoc, midőn ez uy materiác és bálványi keteputác, azoc melle érkeztenec, megfokasodtanac. Annakutánna bővebben megmagyarazza azt, hogy az Istenec félelme, az bálvány képec által megkiffébitetic, avagy pedig hogy az emberekből tellyeséggel kifaggattatic, azért hogy az ő Istenségének dicözése megvettetic és megutaltatic, az ilyen bolyókas és benna dologban, az mineműc az bálvány képec. Es bizonyára bár adta volna az Isten, hogy ez másod zickelt olly igen nyilván meg ne tapástalnóc és nelárnóc? Annakokaert az ki igazán meg akar okosítani, és tanítani, külömb mestertül hogy nem az nema és vac bálványoktul tanulja az meg, az mit az Istenről kellyen tudni, hinni és megtartani.

7. Annakokaert hogyha az Papistákban valami semérem és tisztesség vagyon, tehat ennekutánna békét hagyhatnac efféle hitvány palastolálnac és mentegetésnec: Tudniillic, Hogy az képec az paraztságnac köny-

vei

vei legyenec, az melly hamis mondás, az fent Irásnac ennyi főc világos és nyilván valo bizonsággival illy láthatoképpen meghamistatic és megvettetic. Es ha finte én ezt ő nékiec megengednémis, de ugyan mégis igen keveset érnénc vele az ő bálvány képeknec mentegetésére. Mert melly distelen, rut, és ottomba bálvány képeket adgyanac előnkbe az Istenec kiábrázolására, az mindeneknél nyilvánossággal tudva vagyon. Az iratos képec pedig avagy bálványoc, az mellyeket őc az fenteknec emelne és fentelne, miczodác egyebet, hanem példáji minden paykosi kurvásági mértékletlenségnec, bujoságnac és minden oczmányságnac: Az mellyek hōz az ki magát fábnakarná, méltó volna hogy keményen megbotortatnéc, avagy kivesszőzternéc. Sőt az tisztatalan semélyeknec nyilván valo Bordelyában semérmertesben öltözött kablákat találhatna ember, hogy nem az Papistác templomiban valo bálvány képec, az mellyeket legfokosban festöttéknek és kendőzetteknek s felelfraztattaknac lát minden, az mellyeket őc mégis ugyan fűzek képeinec akarnac tartatni. Az fent Martyrokrais nem adnac, és nem irnac tisztelgesb öltözetet, mint finte az fűzekre. Szemérmertesben kellyene azért nékiec az ő Bálványkepeket festeniec, és jobban megkellene reffelniec és gyalulnioc, hogy ő magokis annyival semérmertesben czalhatnác, és azt hazudhatnac, hogy őc olly Könyvec, az mellyekből valami fentséget kellyen tanulni. De ha finte magokat valamennyire kezdenékis megfegyvenleni, mindazáltal ugyan annakutánis azt felelnóc nékiec, hogy nem ez illyen módos és semérmes bálvány képec igaz utac és ezközec arra, hogy az Istenec hívő népe az fent helyeken tanítalséc: az mellyet az Isten sokkal külömb tudomány által akar tanítani és oktattatni, hogy nem ez hasonlatan bálványi dolgoc által. Megparanczolta azt, hogy ottogyon minden embereknec egyféle közönseges tudomány adalséc eleikbe az ő fent igéjénec predikállása által, és az fent Sacramentomoknac azon helyeken valo élése által. Az kic pedig fájocátva, semeket mereftic az képeknec semlélésére, azzal megmutattya, hogy őc az Isten igéjénec prädikállására kevés fámot tartnac, és sívőc- kel azt nem vesic. Kiket neveznec azért az Papistác tudatlan Laycusoknac, az kic olly tunyác és gorombác legyenec, mellyec külömben nem, hanem czac az képec által tanitathatnac meg? Azokat tudniillic, az kic Christus ő tanítványinac esmer, az mellyeknec ő az ő mennyei tudományát és bölczeséget kegyelmessen megjelenti, és azt akarja, hogy azok az ő orfágánac idvőséges titkai által tanitassanac. Megvallom bizonyára, mert ugy vagyon, hogy nem kevesen legyenec ez mostani időben, az kic ez illyen könyveknélkül, az az, bálvány kepeknélkül el nem lehet-

L

nec. De honnet vagyön ez megtompulas és viszáfordultság, hogyha egyedül nem innen, hogy őc az Istenec igejének tanuságátul megvadnac fosztatván, az melly egyedül elegséges és alkalmas volt volna azoknac megtanításokra és oktattatásokra. Es bizonyára az Egyházi Pap Urac, nem egyebéit, hanem czac ez okert biztác az tanításnak tisztit az bálvány képekre, hogy ő magoc némác voltanac. Szent Pál bizonyította, hogy az Ur Christus az Evangeliumnac prédikállása által, fépen kiiratic, és kiábrasztatic, ugy hogy mayd mintha finte az mi fimeincelött fefitetnéc az keresztfára. Mi búkség volt volna tehát, mindenütt az Egyházakban annyi foc fa, kő, ezüst es arany keresztek felemelni, hogyha az népnee jól eleikbe adatott volna és fivékbe predikaltator volna, hogy az Christus miérettünc holt meg, hogy az keresztfán az átkot mi rólunc elvenné? az mi bűncinket az ő testének feláldozása által eltörlene? azokat az ő vérevel elmosná, és minket az Atya Istenvel megengeszteltene? Czac ebből az egyből őc többet tanulhattanac volna, hogy nem foc ezer fa és kő keresztek, mert az ezüst és arany keresztekre az fősvény sóbrákoc talam örömesben és erősebben függetnéc fivőket és fimeket, hogy nem az Istenec akarmelly igejére.

8. Továbbá az bálvány képeknek eredetiről, többire minde-
nektül egy értelemmel és nyilvánással tudott dologul véterött bé, az
mi az Bölcseségről valo könyvben vagyön megirva: hogy tudniillic,
azoc találtác és gondoltác előfer az bálványképeket, az kic az halot-
táknac illy tisztiséget röttec, hogy azoknac hasonlatoságot csinálná-
nac, hogy őc azoknac emlékezeteket babonas modra megtartanájac,
es ezzel őket tisztelnéjac. Es én bizonyára örömeft megengedem azt,
hogy ez ekevefött istentelen szokás igen régi lótt legyen. Nem taga-
dom aztis, hogy ez szokás mint egy Bálvány faklya volt legyen, melly
által az embereknek, az Bálványokhoz valo izzo és dióff haylando-
ságoc annalis inkább felgerjedett és felgyulladozott. De azt helyén nem
hagyom, hogy az lótt volna első kütfeje és eredeti ez főrnü gonof-
ságnac. Mert hogy az bálványoc annakelőtte mar régen gyakoroltat-
tac legyen, minekelőtte ez halottac emkezetire felszentelendő képek-
nek kevelysége elhatalmazott volnais, (az mellyekről az Pogány Auto-
rokis gyakran megemlekezne) nyilván vagyön az Moses irásából; mert
midön ő megbeféli, mint lopta el Rachel az ő attyánac bálvány képeit,
ott ő nem foll külömben, hanem mint valamelly közönséges vétekről,
az melly minden embereknél szokásban vólt legyen. Az mellyből em-
ber könnyen megtilheti, hogy az embernek elméje süntelen valo mühe-
lye

Gal. 3. vers. 1.

Sap. 14. v. 13.

Gen. 31. v. 19.

lye legyen, hogy így folyác, az bálványoknac. Az viz ózön után ez világ neminemüképpen uyonnan volt sülettetve: De nem mulnac foc efitendőc el, hogy az emberek ismét kezdne magoknac tulaydon ki-nyessegekből isteneket gondolni és költeni. Es nyilván hibetséges dolog, hogy mig az fent Patriarcha Noë meg élt, az ő onokai és maradé-ki immaris ismét bálványozocká löttene volt, ugy hogy az őnnön fimeivel, nem kevés keserves fydalomnélkül kellett neznie, hogy az földnec sine az bálványoc által megtisztatalmitatott és megfettezetott, az mellyet noha az Isten uyonrában olly rettenetes itelettel és büntetéssel tes- titott volt meg az illyen veszedelmes fertelméségből. Mert Thare és Na-chor immar költött bálvány isten imádoc vóltanac, minekelőtte Abra- ham sülettetnéc, az mint Josua bizonyította. Mivelhogy pedig az Sem- nec nemzete, az Istenül ottan hamar elfakadott, mit kellyen nekünc gondolnunc és tilnunc az Cham maradékiról, kic az ő atyokban, és az- zal együtt immar régen megvóltanac átkoztatva? Így vagyön bizony- ára, mivelhogy az emberi elme tellyes kevelységgel és vakmerő gonof- sággal, az Isten az őnnön vac értelmés bolond elmélkedése ferint ábrá- zólly ki, nagy merésésséggel és bátorsággal; és mivelhogy az ugy megva- kult, sőt az ő goromba és tompa tudatlansága és feretsége által ugy elburi- tatott, elnyomatott és megveszett, hogy istennec költsé és tartása az hijába való hasonlatan elmei látást és ábrázolást. Ez fokféle gonofsághoz járul imez uy nem jamborság, tudniillic hogy az ember az Isten külső czele- kedettel ugy igyekezzék kiábrázni, az mint azt belsőképpen az ő fivé- ben gondolattyaval elképzette és megfogta. Annakokaért a fiv fogor- tyá és nemzi az bálványt, az kéz pedig süli. Hogy ez legyen kez deti és o- ka minden istentelen bálványozásnac, tudniillic hogy az emberek nem hisic az Isten véllőc lenni, hogyha magát test ferint valo jelen letellel meg nem mutatya és eleikbe nem adya, azt az Izraelitác példajais megmu- tattyá: Mi nem tudgyuc, ugymondnac őc Aaronnac, mint lótt dol- ga ez Mosesnac, hozzá azért, és csinálly isteneket minékünc, kic mi előttünc járjanac. Jól tudtác bizonyára, hogy az legyen az igaz Isten, az kinec etejét annyi foc czuda tetelekben és jegyekben erzöttéc és lát- tác, de nem hittec abban nekic, hogy ő vélléc volna, hanem ha az ő sine- nec valami testi jelét látnac, az melly ő nekic bizonságul volna, hogy az I- sten őket hordozza és vezéli. Annakokaért az bálványképen, az melly ő előttec jarna, akarnac őc ér eni és megfismérni, hogy az Isten nekic hadnagyoc, és vezérőc volna az ő útokban. Ezent mutatya és tanította az minden napi próbát, melly igen nyughatatlan az test mindenkoron, mig nem valami képet találhat és kaphat, az melly az ő gondolt talalmá-

Iofuc. 2. 4. 2.

Exod. 32. v. 1

nyához egyenlő legyen, az mellyel magát, mint egy Isten képevel, noha hiába, vigasztalhasa. Ez világ teremtésétől fogva többire minden időben az emberek, hogy ez ő vac és istentelen kívánságoknak engednének, magoknak jegyeket emeltenek, és azt hitték, hogy az Isten azokban az ő tifti nemec előtt jelen nagyon.

9. Ez ilyen bálványi találmányokra, mingyárt következik azoknak imádásais. Mivelhogy az emberek azt alitanák, hogy őc az Istent avagy az ő ábrázartját látnák az bálvány képekben, ugyan azokban akartak tisztelni és imádniis. Vegezetre, holott mind siveckel sem öckel tellyességgel az bálvány képekre czüggettek és ragazkodtak, kezdenek ostan annalis inkább megbarmulni és oktalanulni, és az nyomoréc bálvány képeken czüddákozni és almelkodonni, mintha azokban valami istenség volna. Nyilván nagyon azért, hogy az emberek addig az bálvány imádásra nem szakadnak, hanemha először az önnön testi és gromba vélekedések által elhitettnek és megmételtyesednek. Jollehet nem úgy, hogy az Bálvány képeket ő magokban, isteneknek tartanák, hanem magokban elképzi és alittyák, hogy az Istennec valami ereje legyen azokban. Annak okaért akar te az Istent, akar pedig az Szenteket ábrázold az bálvány képekben, semeid eleibe, midőn te azok előtt letérdeple és leburulsz imadkozni, immár az istentelen babonásággal megvagy kötelezve és varásolva. Ennek okaért az Ur Isten nem czac az faragot bálvány képeket, hogy azokkal ő kine ábrázaltassec, hanem minden egyéb titulufokat és jegyező bellyegeket meg tiltott felszentelni és felemelni, hogy imádnának okaért ott állyanak. Szinte ezen okért az Törvényi paranczolatban az másic rész az imádásról hozzá teretie. Mert mihelt ember az Istennec valami látható formát és ábrázatot gondolt és szerzett, mindgyarást azhoz köti annak hatalmatis, olly igen elbámultac és elhóltac az emberek, hogy az Istent minden helyekre, valahová őc elgondoltac és költöttéc hogy ott legyen elsegesic és körtözic, annak okaért nem lehet külömben, hanem oda kell térdepelniec és ott kell imádnioc. Ninczenis abban külömbség, akar egyáltallában az bálvány képet imádgýac, akar pedig az Istent az bálvány képekben: Mindenkoron bálványozás az, midőn valamely bálvánac és rókénec isteni tiftélet nyuytatac és murattatic, akar az minemü finy és himezés alatt legyenis. Es mivelhogy az Isten nem akar babonásággal, sem pedig bálvány képec által tifteltetni és imádatni, ő tölle elvonyatic és elfohtatic, minden, valami az bálvány képeknek adatic és talaydonitatic. Nyifsac meg itt füleket, és gondollyac meg ezt mindenec, az kic az átkozott és kárhoztatott Bálvány imádnának, az melly által az igaz Keresztyen Religio soc haz estendöckel ez előtt gýalazatoson

lazatoson elnyomattarott és felforgattarott volt, külömbkülömb nyomorult menedékeket, és finyeket keresnek. Nem tartatnac Isteneknek, ugyanond, az képec. Az Sidoc sem voltac finte olly maga gondolatlanoc, hogy e felekbe nem jutott volna, hogy az legyen az Isten, az kinec keze által Egyiptom földéből kihozattanac, előb hogy nem őc az öntött borjút czinálnájac. Sor midőn Aaron mondaná, hogy istennec volnának, az kic őket Egyiptomból kihoztác és megfabaditottac volna, rémületlenül jóvá hattác, és nyilván jelentöttéc, hogy őc annál az megfabadító Istennél akarnának megmaradni, czac hogy őtet az borju képből látsac előt őcmenni. Azt sem kell hinni, hogy az pogányoc olly bolondoc voltac volna, hogy nem értettéc volna, hogy az Isten sokkal külömb dolog legyen, hogy nem a fa, és kő. Mert az képeket megváltoztattac az ő akarattoc szerint, az ő sivekben pedig mindenkoron azon isteneket tartottac meg: és egy istennec gýakorta soc képei voltac, nemis költöttenecc annyi isteneket, az menyi képec voltanac. Annak felötte naponkint sienteltec uy képeket fel, de ugyan nem tartottac azért azt, hogy őc uy isteneket czinálnának. Olvassa meg ember mentsegeket, az mellyeket Szent Agoston megir, az mellyec ő idejében az Bálványimodoktul előforditattanac: Az mint, midőn őc megfeddtené, azt felelte az kőz nép, hogy őc nem az látható képeket, hanem az Istent, az ki ott láthatatlanul lakozné, tiftelnéjéc és imádnájac. Az kic pedig, az mint őfoll, tiftétottab Religion voltanac, azt mondottac, hogy őc sem az képet, sem az Lelket, az ki az által jegyeztetott nem imádnájac, hanem hogy őc az testi forma által, czac annac az dolognac jegyét néznéjéc, az mit imádnioc kellene. Mit akarunc tehat? Minden bálványimádóc, mind Sidoc és pogányoc között, nem másban, hanem az mint meg beséllöt, ezen értelemben voltanac. Az lelki értelemmel őc meg nem elégedtenec: hanem azt alitottac, hogy az képec által az Isten ő hozzájoc sokkal bizonyosban és közelebb állana, és az ő Istenfegét belejéc mélyebben benyomnája. Minekutánna azért ez oktalan és visssa fordult ki ábrázása az Istennec, egyfőc őnékiec tertzeni kezdött, sem fáma sem vége nem lött ostan az soc kép faragásnac, miglen hova tovább mind több több uy varásláloc által ezalattatnának meg, és végre annyira jutnának, hogy azt itilnéjéc, hogy azt Isten gýakorlaná és jelentené az képekben az ő erjét és czelekedetit. De ugyan mégis, mind Sidoc f mind pogányoc ezt tellyességgel elhitettéc magockal, hogy őc az ő rökécké való Istent, az mennec és földnec egyetlen egy igaz Urat tiftelnéc az képekben: Az pogányoc pedig, hogy ő kic az ő Istent, noha hamis isteneket, de tölloc ugyan mennyekben lakozónak itiltettek, tiftelnéjéc az bálvány képekben.

10. Az kic tagadgýac hogy ezec régenten így löttenecc volna, és ho-

In Psal. 113.

gy mostanis ez mi időnkben így legyenec, azoc fégyenrelenül hazudnac. Mert miért esnec térdre, és miért burulnac le az képec előtt? miért fordulnac azokhoz, mint finte az isten füleihöz, midön őc könyörögni akar nac? Mivelhogy bizonyjal igaz az, az mit Szent Agoston mond: hogy senki nincz olly, az ki az bálvány képre néz, midön imátkozic, hogy az gonof indulat által azon nebizakodnec, és azt ne reménlené, hogy az képtül meghalgattaséc, és elnyerje az miért könyörög. Miért tesnec czac azon egy Isten képei közöttis olyan nagy külöbséget, hogy némellyet vagy egyfálné sem, vagy igen kevesse, némellyet pedig nagy magassan felemel nec, és nagy diczóségesen megtisztel nec? Miért mennec fogadásból földön vizen olly messze, és faradoznac az képekhez, az mellyekhez hasonlatos képjőc othon házoknális vagyon? Miért czatáznac és hartzolnac ez mai naponnis, vétontásig és mind halálig az képekért, mintha finte az Istenert, és hazájokért hadakoznác? Ugyhogy örömesben elfenvedgyéc, hogy az egy igaz Isten tollócel vétéséc, hogy nem az ő bálvány képjőc. Noha én még elő nem fámlálom az köz emberek nec ostoba és kába tévölgéseket, az mellyec fámlálhatatlan sokac, és mayd minden fíveket elfoglaltac és megköteleztec: hanem czac azokat mutatom elő a miket őc tanitnac, és megvallnac, midön magokat az bálványozásnac vétkétül leginkáb akariác menteni és tisztítani: Mi, ugymondnac, nem nevezziuc őket mi Isteneink nec. Hasonlatosképpen az pogányoc és az Sidoc sem neveztec ő Isteneik nec: De ugyan még sem fínnec meg az profétác őket mindenütt feddeni és fídalalmazni, az ő kurválkodásokért, az mellyet üztenec az köveckel és fackal: és egyedül czac azon dologért és bünert feddic, a mellyec naponkiat gyakoroltatnac azoktul, az kic Keresztényeknek nec akarnac tartatni, tudniillic, hogy az Istent fában és kőben testimódon és hamissan tisztelik és imádgyc.

11. Noha tudom, és nemis kell elhalgatni, hogy őc itt Sophista patvarkodással és élesbelmével talált külömböztes által igyekez nec fáladozni, az mellyről én továbbad bővebben megemlekezem. Mert azt vetic elő, hogy az a tisztelet, az mellyel őc az bálvány képeket tisztelic, képek nec való fólgalat legyen, és nem képek nec való tisztelet. Mert ilyen formán fól nac őc, midön azt tanitnac, hogy az az tisztelet, az mellyet őc fólgalatnac nevez nec, az Istenec gyalazattyenélkül, az irott és faragott képek nec is adathatic és tulaydonitathatic. Annakokacert ártatlanok nac alitnac magokat, mivelhogy őc czac bálványkép fólgalóc, denem bálványképtisztelóc. Mintha nem keveseb volna az bálványokat tisztelni, hogy nem azok nac fólgaivá lenni. Es így magok kalis gyermek modra czatáznac, midön a Görög igékben menedéket és elfaladásra való részet keres nec. Mert hogyha

hogyha ez ige *κατρίνειν* az Görögöknel semmit egyebet nem jegyez haném czac tiszteletet, tehát az mit őc módanac finte annyit tesnec, mintha meg vallanac, hogy őc az képeket tisztelic, de tisztelet nélkül. Nemis vetheric azt fímemre, hogy én őket az igékben akarom meg kapni és fogni: hanem midön őnnön magoc ez ilyen igékkel sophericalnac és patvarkodnac, és az egyigyűek nec fímekeket akarjac vakítani, nyilván kimutattnac goromba értetlenségeket. Akar azeit melly ékeffen fólloc és éles elmejuc legyenekis, de soha az ő pompas befédeckel azt meg nem bizonyitnac, hogy az mi egy, kettő legyen, és az való dolog, semmi né legyen, az az, hogy az bálvány képnec fólgalóc, bálvány kép tisztelóc ne legyen. Nem az igékben, hanem az dologban, es finte az Bálványképnec való fólgalatban, és az bálvány képnec való tiszteletben, mondom én hogy mutassac meg nekem az külöbséget, hogy ember őket az régi bálvány kép imádóktul megtudgyc külömbözteset, és válastani. Mert miképpen hogy az házasság ronto, avagy gyilkos nem lenne azzal büntelenné, hogyha finte az ő paráznaságanc és gyilkoságanc mas nevet adnais: azonképpen illetlen dolog, hogy ez emberekis, az igékben éles elmével gondolt és költött külömböztesért, a bálványozásnac vétkétül ártatlanok nac tartatassanac, holott az ügyfőben, az az, az Bálványimadásban, az régi Bálványképtisztelóktul semmit nem külömböz nec, noha azokat ő magok nacis kárhozatnioc kellyen. Olly távul vadnac pedig attul, hogy az ő bálványozások nac ügyeket, az regi bálványimádóknac ügyóktul elkülbözteser nec, hogy inkább az ő egész gonofságok nac és bálványtiszteletek nec, az ő irégségből való maymos víssa fordult követeséc, legyen kezdeti és eredeti, ahonnét nagy vetekedéssel igyekeztenec az regi bálvány képtisztelókhöz hasonlatosoká lenni, avagy őket megis halladni, midön az jegyeket, az mellyec által az Istent kiábrázhatnac, mind az kétfél az őnnön fejekből koholnac, formálnac, és tulaydon kezeckel faragczálnac és festetget nec.

12. Nem vagyoc mind az által olly értelemben, hogy tellyeséggel semmi képeket ne kellyen fínedni és tartani: hanem mivelhogy az faragási és képirási mesterségekis Isten ajándéka legyenec, azt kívánom hogy mind az két ajándékkal az emberek tisztán es igazán éllyenec: Hogy az dologoc, az mellyeket minékünc az Isten az ő tiszteségére, és minnen hasznunkra engedett, nem czac meg ne moczkaltassanac az istentelen és elfordult vélec való gonoful élés által, hanem hogy nekünc őrc veszedelmünkre se fordítassanac: Az Ur Istent láthato formában kiábrázni bün nec tartatnac, azért mert ő maga megtiltotta, nemis lehet soha, az ő tiszteségenc és diczóségenc megbántása és meg ferteztetésénélkül. Es

hogya azt ne alitsác, hogy egyedül czac mi vagyúnc ilyen ertelemben, azt úgy talallyác mindenec, valakic, az regi probalt Autoroknac könyveiket megolvastác, hogy azoc ez dolgot minden idöben megvetöttéc. Es mivel hogya nem szabad, az Istent valami testi ábrázatban kifeisten kiírni vagy kifaragnis: sockal kevesbé illic tehát az ilyen képet ö maga gyanánt az Isten gyanant, avagy az Istent abban tisztelni és imadni. Ez azért megmarad, hogy czac azoc pingáltassanac és faragtaffanac ki, az miket az femec megláthatnac. Az Isteni felséget pedig, az melly sockal magasságosb és diczösegesb, hogy nem az emberec femeivel meglátathatnéc, nem kelly effele látásta formalt tisztelen mulando dolgockal meghomályosítani és megmoczkolni. Az olly dolog pedig az kiket ember kiírhat és kipingalhat, elsőben az historiác és á kiváltképpen valo czelekedetec, másodszor az testeknac képei és formái, minden lött dolgoknac feljegyzésenélkül. Az kipingált és kiírott historiác, meglött dologoc és czelekedetec, valami réfből hafnosoc az tanuságra, avagy intére. Az embereknec pedig és testök nec képec, nem látom és nem tudom mi hafnot hozna az sem gyönyörk ödte telné egyebet. Es mindazáltal nyilván vagyon, hogy mayd czac effele képec voltanac ez ideig az Egyházakban felemeltetve. Az mellyből azért könnyű megérteni, hogya azoc nem megért és jól meggondolt itilertből, hanem meggondolatlan bolond gyönyörködésből és kivanságból koholtattanac és vitettec bé az templomokba. Hogy arról ne folyjac, melly rutul és éktelenül voltanac nagyobb réfbent formáltatva, és melly fégyentelenül és kinyeffen faytalank odtaces bujalkodtacez dologban az képiroc es balvany faragóc. Czac ezt mondom azért, hogya az tanitáfra hafontalanoc, hafinte semmi gancznelkül és formatlanságnelkül csináltatván volnánakis.

13. De ez külömbsegetis elhagyván, czac egy kevesé gondollyuc meg, hogya hafnos és illendő dolog legyenc, hogya ugyan valami képec legyenc az Keresztýenec Egyházaiban, akar azoc által meglött dologoc, akar pedig embereknec teste ábráztaffanac. Előfer ha valamennyire megindíthat és fograytunc az régi anya fient Egyháznac bezületes méltósága, tehát gondollyuc meg azt valóban, hogya közzel ötfáz estendeig, mikor az Keresztýen Religio még diczeretesben viragoznéc, és az tistadvóséges tudomány forgalmatosban gyakoroltatnéc, femmi bálvány képec az Keresztýenec téplomiban nem voltanac. Ugy hozattanac azért előferis Egyházi ékeségre bé, mikor az prädikatori tistnec tistta méltósága valamennyire megbomlana, és fogyathozni kezdene. Itt én arról nem disputáloc, minemü okoc volt azoknac, az kic az bálvány képeket elsőben az Egyházakban helyhezettéc: De ha az régi idöt ez idővelegybevetöd, meglátod

látod melly messze eltavoztanac legyen az regi Keresztýenecnek tökéletességektül, az kiknac femmi bálvány képec nem vólt. Miczodát? alittyuké hogya azoc az fient atyác fienvedtéc volna, hogya az Keresztýen anya fient Egyház annyi ideig képeknélkül maradna, hogya ha öc azt tartottác és itiltéc volna, hogya azoc hafnosoc és idvóségefec volnánac? Söt bizonyára, mivelhogya jóllátnac, hogya igen keveset avagy semmit nem hafnalnánac, hanem inkább veszedelmesec és artalmasoc volnánac, jo tanaczból jo gondolatból, és éritekes okokból vetettéc azokat inkább meg, hogya nem tudatlanságból avagy gondviseletlenségéből mulattác volna el. Az mellyet Szent Agostonis világos igékkel megbozonit. Midön ez helyen, ugymond, magassan és tistteletesen helyhezettetnac, hogya azoktül az kic imátkoznac és áldoznac, meglátathassanac, az élő tagoknac és érző ezközök nec hasonlatossága által, noha sem érzékenségeg sem lelkec ninczen, mégis ugy megindittyác az egyigyü fiveket, hogya tellyességgel élni és lehelleni láttassanac &c. Mafutt ímet, Mert azt mivel és mayd ugyan kifaytollya az tagoknac az á formája, hogya az lélec, az melly az testben él, inkább tartsa és alitsa azt, hogya az á testis élyen, és érezzen, az mellyet az ö testéhez leghasonlatosbnac lennilát, &c. Es egykevéssel az után: Az képec sockal hathatobbac az bodogtalan lelke-

Epist. 49. &
Lib. 4. de Ci-
vit. Dei. c. 37.

In Psal. 113.

1. Joh. 5. §. 21.

hathatobban és valóságosban megindíttá, hogy nem mint mi, az ember ec férdolgozó agy askodásából talált és koholt képektől kívánhatnóc. Ithon az képeknek kimondhatatlan drága haszna és kincze, az melly ha egyfőrt elveszend, soha többé helyére nem állattathatic, hogyha az Papistáknae hísen ember.

14. Ez dolog, az mint aranzom, immár elég bőven meg forgattatott volna, hogy ha az Nicæai Concilium vagy lelki gyűlés valami részből kezétre am nem vetné, jollehet nem amaz legelső és nevezetes Concilium az mellyet az Nagy Constantinus gyűjtetett volt, hanem az melly ez előtt nyoltz száz éftendővel az Irene Császárné asszony paranczolatyából gyülekezött volt. Mert az á lelki gyülekezett azt végezte hogy ne czac fenvedgye és hadgya az ember az képeket az Egyházakba, hanem imádgysais azokat. Mert akar én mit mondgyac, de ez gyülekezettnek nagy tekintetes vólta, az ő nagy kemény értékű régen elmondott sentenciával es itéletivel, engem ugyan kárhoztat. Noha, hogy megmondgyam az igazat, azon en annyira meg nem induloc, hanem hogy az Keresztényi olvasoc nyilván és világosan látsac meddig ment azoknac főrnü diófskódéfec, az kic az bálványképeket sockal örömeftben kívántac és kaptac, hogy nem az Keresztényekhez illett volna. De végezzüc el előfer ez tzikelt. Az kic ez mostani időben az képekkel való élést otalmazzac és támogattyac, ez Necæai Conciliumnac patrociniujat és otalmazását vonfác elő. Vagyon pedig egy meghamiffitot könyv az Nagy Karoly neve alatt, az mellyben az á bálvány képec otalma megroftaltatic és megtzafoltatic, az melly könyvnek sava járásánac módgyából megérthetni, hogy abban az időben ferezettött. Abban előfámlaltatnac az Püspököknek az kic jelen voltanac sententiai, és erőfittó jelenségi, az mellyeckel hartzoltanac. Az Nap-támadatrol valoknac Janos nevü követtyőc mondotta, hogy Az Isten az embert az ő kepeére teremttöte: és inset azt állatta, hogy képeket kellyen tartani. Ugyan azon Janos azt is ilte, hogy az bálvány képec ajánlatafánac minékünc ez mondassalis: Mutasd meg nekem az te finyedet, mert igen sep az. Más pedig hogy megbizonyítsa azt, hogy azokat az oltárokra kellyen helyheztetni, ez bizonságot hozta elő: Senki nem gyoytya meg az gyertyát, és azt véka alátefi. Más ifmeg, hogy megbizonyítsa azt, hogy hasznos volna azokat nézdegelni, az Soltarbol ez versöt hozta elő: Utam világosíts meg miraytunc az te ortzadnac fényet. Mas pedig imez hasonlatoságot ragadta fel: Az miképpen hogy az Patriárckac éltenec az Pogányoknac áldozattyockal, az képpen az Keresztényeknélis legyenec az Szenteknek képei, az pogányoc bálványi helyett. Ide vontac őc

imez

imez mondaftis: Uram fíeretem én az te házadnac ékefséget. De főképpen imez az legélmeseb ferenfegeseb mesterségő magyarázat: Az miképpen halottuc, azonképpen láttyukis az mi Urunknac Istenünknek városában: Ebből őc azt rekeftötteéc, hogy az Isten nem czac az ige által esmertetic meg, hanem az képeknek nézése által is. Szinten illyentudos és éles elméjü Doctoz az Theodorufis: Czudalaros (ugymond ő) az Isten az ő Szentekben. Sőt másutt meg vagyon írva: Az Szentekben, az kic az földön vadnac. Annakokaért ezt az Bálvány képekről kell érteni. Végezette olly hírvány sennyvet, bolyókas kozmós tzondorát hoznac elő hogy fegyenség előbefálleni.

15. Midőn őc az Imádról disputálnac, előforgattatic ott az Pharaonac, Joseph paltzajanac, és az Jacobtul felemelt jelne imádafa. Noha ez utólsó tzikkelyben nem czac az Irást faggattyac és hamiffittyac meg, hanem ollyatis ragadnac fel az misohol nem olvasatik. Ismet imez mondaft igen erős és illendő fundamentomnac és jelenségnek alittyac lenni: Tudni illic, Imádni az ő lábainac sámany fíekinel. Ismet, Imádgyatoc, az ő fent hegyén. Ismet, az te ortzad előtt esedeftne az népnek minden gazdagi. Hogyha valakiez Bálványotalmazoknac és mentegetőknek czufságképpen, nevétségből bodultal játzodozo fíemelt akarna formalni tulaydonítani, vallyon gondolhatnac gorombáb tórsököket, és illetlenb, oktalamb bolondozalokat, hogy nem az minemüec ezek? Hogy azért ez beczős nehézfegü articulus avagy ágazat bizonyosá lenne és semmi ketelkedes felöle meg ne maradna, az Mirensis Theodosius püspec, az ő fő Caplányanac és Segitőjenec álmából olly keményen állatta és megerőfittöte azt, hogy az Bálványképeket imádnia kellyen, mintha tellyeséggel mennyei paranczolat és jelenség völt volna előtte. Elmehetne azért az Bálvány kép fíeretőc, és minket az Niceai Synodusnac végezésével fíorongathatnac. Mintha fíinte azoc az beczületes Atyác őnnön magoc nem fíofitanac megmagokat minden meghitelre való méltoságtul, és magokat nem tennéc gyanósocká és hazugocka, midőn olly gyermekül játzodoznac ay Sz. Iráffal, ez azt olly gunyoslan, istentelenül és fertelmessen meg faggattyac és meghamiffittyac.

16. Megyec immár az ő főrnü istentelenségeknec ifonyu torháira, az mellyeket czuda hogy ki mertene okádni, hogy pedig mindenec nagy buzgosággal és erős átkockal az képeknek ellenőc nem mondottanac, az kétferte nagyob czuda. Es igen használatos, hogy ember ez fíegyenséges és gyalázatos diófséget nyilván fíem eleibe hozza, és megfíegyenitse, hogy czac az Bálványképek tífíetelinec régtül fogván való eredetinec dohos és gönyetséges fíine az mellyet az Papistac fíitogatnac, vakaraffséc

M 2

és vétésé elis. Az Amori Theodosius püspök atköt bűfög mind azokra, valakic nem akarjác az bálvány képeket imádni. Más pedig az e-géfi Görög Országac, és minden egyéb napkeleti országoknac, minden veszedelmét, nyomorúságát és inséget egyedül czac ez egy ifonyu nagy bűnec tulaydonittya, hogy az bálvány képeket nem imádtác. Minemü nagy büntetésre alitod tehát méltóknac lenni az Profetákat, Apastalokat, és Martyrokat, az kiknec idejekben semmi képec nem voltanac? Anna-kutánna eztis hozzá töldgyác, hogy ha valami birodalomi képec, és or-
szág jegyénec, illatozo fűstölleffel és tömienezéssel eleibe mennec, sokal inkább kell az fentek képeinac ilyen tisztességet tenni. Constantinus pe-
dig az Cyprusbéli Kostanciai püspök kimondgya, és megigéri, hogy ó az bálvány képeket nagy bezűlettel elfogadgya és bé akarja venni: megis erőstíti, hogy ó azokat finte azon isteni tisztelettel akarja megtisztelni, az melly egyedül czac az élőfent Háromságot illeti, és az kic ó velle nem tartanac, és ötet követni nem akarnac, azokat mind kiáthozza és kárhoz-
matya, és megveti az Manicheusokkal Marcionitáckal egygyütt. Hogy pedig azt ne gondold, hogy ez czac egy embernec tulaydon értelme legyen, ezent javallyác mindnyájan. Sőt az Napkeleti tartományoknac Janos nevü követét, az izzó és ahitatos buzgófac sokkal meffébb vifi, hogy ó azt alitfa; Hogy sokal job volna, ez világnac minden kurvas bordelyit egy-
városba bévenni, és bévinni, hogy nem mint az bálvány képeknec tiszte-
letit megvetni. Végezetre mindnyájoknac javallásokbol ez itiltetic és re-
keztetic, Hogy az Samaritanusoc latrabbac minden Eretnekeknél, és az Képrontóc az Samaritanusoknalis gonofságosbac. Utolsor hogy az Fa-
bulabol az fokott VALETE és PLAUDITE, avagy örvendezés ki ne
maradgyon, imez fűp CLAUSULA és bérekeztéfczke adatic hozzá,
örüllenyenec, tombollyanac és vigadgyanac, az kiknél az Christus képe
vayon, és annac áldoznac. Hól azért az külömbség az fűlgalat és tiszte-
let között, az mellyel az Istennec és az embereknec fűmeket be akarjác

dugni? Mert ez Concilium, minden kivételnélkül és külömbség-
nélkül finte annyi isteni tiszteletet tulaydonit az bálvá-
ny képeknec, mint igaz ó magánac az
élő Istennec.

TIZEN-

TIZENKETTŐDIC RESZ.

Hogy az Isten az bálvány képektől megválasztassc, azért hogy tellyes-
séggel ő egyedül és tökelletesen tiszteltesc.

Megmondtuk pedig az elkezdésben, hogy az Istennec esmereti nem áll az hideg és erőten gondolatban és elmélkedésben, hanem véle hoz-
za az igaz isteni fűlgalatot. Es rövid fűval aztis megemlitettük, mint tisz-
teltesc és imádtassc ó igazán, az mellyet mi másutt bűvebben és világos-
ban megmagyarázunc. Mostan czac imez tizickelt hozom ismét röviden-
delő, hogy az Irás valamikor azt bizonyittya, hogy czac egyetlen egy
Isten vayon, nem czac az pűftra Névről fűl és hartzol, hanem keményen
megparanczollya aztis, hogy másúvá az ne vonyattassc, az mi az istensé-
get illeti. Honnét azis megtettic miczoda külömbség legyen az igaz
Religio között és az istentelen babonáság között. Az Eusebius ige az Gő-
rögöknel bizonyára finte annyit téfien mint igaz Isteni tisztelet: Mert még
az vac babonas emberekis, az fetétben tapogatván mindenkör efczke-
vöttéc, és megtartottác, hogy embernec bizonyos Regulát és méteklínort
kellyen követni, és tartani, hogy az Isten elfordult módon es hamislan ne
tiszteltesc. Noha pedig Cicero bölczen mondgya, és igazis, hogy az az
RELIGIO igejenec eredeti legyen a RELEGENDO, az az, attul az mi gyakor-
ta uyonnán ismeg megolvastatic. de ennec meffűnnen hozott és kéfűri-
tetott okát téfi hozzá, tudniillic, hogy az Isteni tiszteletet gyakororta megol-
vasnac, és fűrgalmatosfion meghánnac verne mi volna az igaz. En foc-
kal inkább tartom azt, hogy ez az ige tévelgő és kényes fűabadság ellen tete-
tött legyen. Mert ez világnac nagyob réfűe Religio gyanánt véfi, valamit
elő kaphat. Sőt ide s tova röpös és hayladoz. Az istenfűlőc pedig, hogy
az egy igaz utban alhatatoson megmaradhassanac, és megálhassanac, hogy-
ha valamennyire megtévőlyódtene, mindenkör vifűontag ismét az ó me-
gyéjekbe avagy határokba lépne és megtérne, és feltött tizillyokban ma-
radnac. Az miképpen alitom hogy az Babonásagnac neve innét legyen,
hogy az eleibe irott móddal, és rendelt mértékkel meg nem elegendvé, ide-
stova czavarog, és foc hasfontalan fűemmire kellő dolgokat és ceremonia-
kat fűerez és rakásol őfűve. Tovabba, hogy az Igéc eredetinenec békét hadgy-
unc, ez az tizickely minden embereknec egyenlő javallásokbol minden
időben nyilván valo dolognac itiltetott, és bévéterott, hogy az Religio
meghamisztatatic és elforditatic, ha tévelges és valami hamiság elegyedic
közibe. Honnét azt hozzuk ki, hogy valamit mi, meggondolatlan buz-
góságbol, az Religio dolgában magunknac megengedűnc czelekedni, az

M 3

Cic. 2. de Na-
tur. Deor.